

# Dansk tegnsprog i folkeskolen

– god praksis for tilrettelæggelse og  
gennemførelse



# **Dansk tegnsprog i folkeskolen**

**- god praksis for tilrettelæggelse og  
gennemførelse**

**Titel:** Dansk tegnsprog i folkeskolen

**Undertitel:** – god praksis for tilrettelæggelse og gennemførelse

**Noter:** Publikationen indgår i Undervisningsministeriets håndbogsserie som nr. 6 – 2007

**Udgiver:** Undervisningsministeriet, Afdelingen for grundskole og folkeoplysning

**Institution:** Undervisningsministeriet

**Copyright:** Undervisningsministeriet

**Forfattere:** Jette Kjeldsen (projektleder), Videnscenter for hørehandicap; Susanne Johnsen, "Jysk muld";

Britta Kirdan, Møllevangskolen; Anni Lassen, Fredericiaskolen; Tove Ravn, Danske Døves

Landsforbund; Astrid Seiler, Skolen på Kastelvej

**Serieredaktion og produktion:** Werner Hedegaard, Undervisningsministeriet

**Andre bidragydere:** Prinomega – Malchow A/S (grafisk tilrettelægning, forside), elever på

Fredericiaskolen og elever på Rugvængets skole (tegninger), Pohl Data (Web)

**Emneord:** tegnsprog, dansk tegnsprog, folkeskolen, hørehandicap, specialundervisning

**Resumé:** Publikationen giver et gennemarbejdet bud på, hvordan faget dansk tegnsprog kan

tilrettelægges og gennemføres i folkeskolen. I publikationen har forfatterne benyttet samme struktur og terminologi, som Undervisningsministeriet har anvendt i Fælles Mål-faghæfterne.

**Sprog:** Dansk

**URL:** [pub.uvm.dk/2007/tegnsprog](http://pub.uvm.dk/2007/tegnsprog)

**Den elektroniske udgaves ISBN:** 978-87-603-2642-4

**Den trykte udgaves ISBN:** Publikationen findes kun i elektronisk udgave

**Pris for den elektroniske udgave:** 0 DKK

**Version:** 1.0

**Versionsdato:** 2007-

**Publikationsstandard nummer:**

**Formater:**

**Inventarliste:**

**Publiceringsstandard nr.**

Eventuelle henvendelser af indholdsmæssig karakter rettes til Publikationsenheden i

Undervisningsministeriet, tf. 33 92 52 23 eller e-mail: [pub@uvm.dk](mailto:pub@uvm.dk)

# Forord

Dansk tegnsprog er et visuelt sprog for døve og svært tung-høre og udføres med hænderne i kombination med kropsbevægelser, hovedbevægelser, mimik, blikretning og mundbevægelser. Det er et selvstændigt sprog med egen grammatik og opbygning, som er meget forskellig fra dansk. Tegnsprog er ikke internationalt. Der er mere end 50 forskellige tegnsprog i verden.

Alle elever i børnehaveklassen, grundskolen og 10. klasse med et så omfattende høretab, at de – uanset brug af tekniske hjælpemidler – har store vanskeligheder med at opnå sikker kommunikation ved hjælp af tale, kan tilbydes undervisning i tegnsprog. Undervisningen kan finde sted på almindelige folkeskoler, specialskoler eller i regionale undervisningstilbud. Undervisningen er et supplement til folkeskolens fag og emner. Bekendtgørelse om folkeskolens undervisning i tegnsprog (BEK nr. 1375 af 15/12/2005) fastlægger fagets formål og rammer.

Undervisningsministeriet har tidligere – senest i 1991 – udarbejdet og udsendt undervisningsvejledning og læseplan for faget. Disse materialer har ministeriet og skolerne ønsket fornyet og tilpasset den terminologi og struktur, som er anvendt i Fælles Mål. Undervisningsministeriet har derfor anmodet Videnscenter for hørehandicap<sup>1</sup> om at koordinere udarbejdelsen af denne håndbog. Medarbejdere fra flere specialskoler har medvirket ved udarbejdelsen, og repræsentanter fra en række skoler og foreninger samt sagkyndige har deltaget i en følge-gruppe.

Publikationen giver et gennemarbejdet bud på, hvordan under-

---

<sup>1</sup> Videnscenter for hørehandicap er et af de selvejende landsdækkende videnscentre på handicapområdet. Centret er fra 1. januar 2007 knyttet til Socialministeriet

visningen i dansk tegnsprog kan tilrettelægges og gennemføres. Selv om forfatterne har anvendt samme struktur og terminologi, som er anvendt i Fælles Mål, er publikationen ikke et faghæfte i rækken af Fælles Mål-faghæfter, men en håndbog i god praksis – som kan medvirke til kvalitetsudvikling af faget dansk tegnsprog.

Undervisningsministeriet takker de deltagende for medvirken og engagement.

Undervisningsministeriet har finansieret udarbejdelsen og udgivelsen af publikationen.

Kim Mørch Jacobsen  
Uddannelsesdirektør  
Juni 2007

# Indhold

<b>3</b>	<b>Forord</b>
<b>9</b>	<b>1. Indledning</b>
<b>11</b>	<b>2. Signalement af faget</b>
<b>13</b>	<b>3. Formål for faget</b>
<b>15</b>	<b>4. Forslag til slutmål</b>
15	Dansk tegnsprog – impressivt
15	Dansk tegnsprog – ekspressivt
16	Dansk tegnsprogs egenart og variation
16	Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element
<b>19</b>	<b>5. Forslag til trinmål</b>
19	Trin 1
19	Dansk tegnsprog – impressivt
19	Dansk tegnsprog – ekspressivt
19	Dansk tegnsprogs egenart og variation
20	Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element
21	Trin 2
21	Dansk tegnsprog – impressivt
21	Dansk tegnsprog – ekspressivt
22	Dansk tegnsprogs egenart og variation
22	Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element
23	Trin 3
23	Dansk tegnsprog – impressivt
24	Dansk tegnsprog – ekspressivt
24	Dansk tegnsprogs egenart og variation
25	Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element

26	Trin 4
26	Dansk tegnsprog – impressivt
26	Dansk tegnsprog – ekspressivt
27	Dansk tegnsprogs egenart og variation
28	Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element
29	Trinmål – synoptisk opstillet
<b>35</b>	<b>6. Eksempler på beskrivelser</b>
35	Udviklingen i undervisningen på 1. og 2. klassesetrin
35	Dansk tegnsprog impressivt og ekspressivt
36	Dansk tegnsprogs egenart og variation
36	Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element
37	Udviklingen i undervisningen på 3. og 4. klassesetrin
37	Dansk tegnsprog impressivt og ekspressivt
38	Dansk tegnsprogs egenart og variation
39	Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element
39	Udviklingen i undervisningen på 5. og 6. klassesetrin
39	Dansk tegnsprog impressivt og ekspressivt
40	Dansk tegnsprogs egenart og variation
41	Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element
42	Udviklingen i undervisningen på 7., 8. og 9. klassesetrin
42	Dansk tegnsprog impressivt og ekspressivt
43	Dansk tegnsprogs egenart og variation
44	Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element
<b>46</b>	<b>7. Forslag til læseplan</b>
46	1. forløb – 1.-2. klassesetrin
46	Dansk tegnsprog impressivt
47	Dansk tegnsprog ekspressivt

---

47	Dansk tegnsprogs egenart og variation
48	Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element
49	2. forløb – 3.-4. klassesetrin
50	Dansk tegnsprog impressivt
50	Dansk tegnsprog ekspressivt
51	Dansk tegnsprogs egenart og variation
52	Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element
53	3. forløb – 5.-6. klassesetrin
53	Dansk tegnsprog impressivt
54	Dansk tegnsprog ekspressivt
55	Dansk tegnsprogs egenart og variation
56	Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element
57	4. forløb – 7., 8. og 9. klassesetrin
58	Dansk tegnsprog impressivt
58	Dansk tegnsprog ekspressivt
59	Dansk tegnsprogs egenart og variation
60	Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element
<b>63</b>	<b>8. Forslag til undervisningsvejledning</b>
63	Dansk tegnsprog impressivt og ekspressivt
63	Samtale
64	Udtrykke og forstå
65	Elevernes frie fortælling
67	Bunden fremstilling
68	Lærerens fortælling
68	Tekster på dansk tegnsprog
69	Rollespil og drama
70	Tegnsprog i Norden og i andre lande
71	Tolkning mellem dansk tegnsprog og dansk
71	Dansk tegnsprogs egenart og variation
71	Sproglære
74	Udtryk og indhold
75	Situation og sprogbrug



75	Sammenligninger mellem dansk tegnsprog og dansk
76	Notation
77	Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element
77	Identitet
78	Tosprogethed
79	Sproget i sociale relationer
79	Historie
80	Kultur
<b>81</b>	<b>9. Litteratur</b>
<b>82</b>	<b>Undervisningsministeriets håndbogsserie</b>

# Indledning

Dansk tegnsprog blev indført i undervisningen af døve og svært hørehæmmede elever i starten af 1990'erne. Dermed fik eleverne formaliseret arbejdet med deres primære sprog og mulighed for at opbygge større viden om og færdigheder i dansk tegnsprog.

Gennem de godt 15 år, der er gået siden da, er både elevers og læreres kompetencer vedrørende dansk tegnsprog vokset, og en revidering af undervisningsvejledningen fra 1991 var derfor tiltrængt.

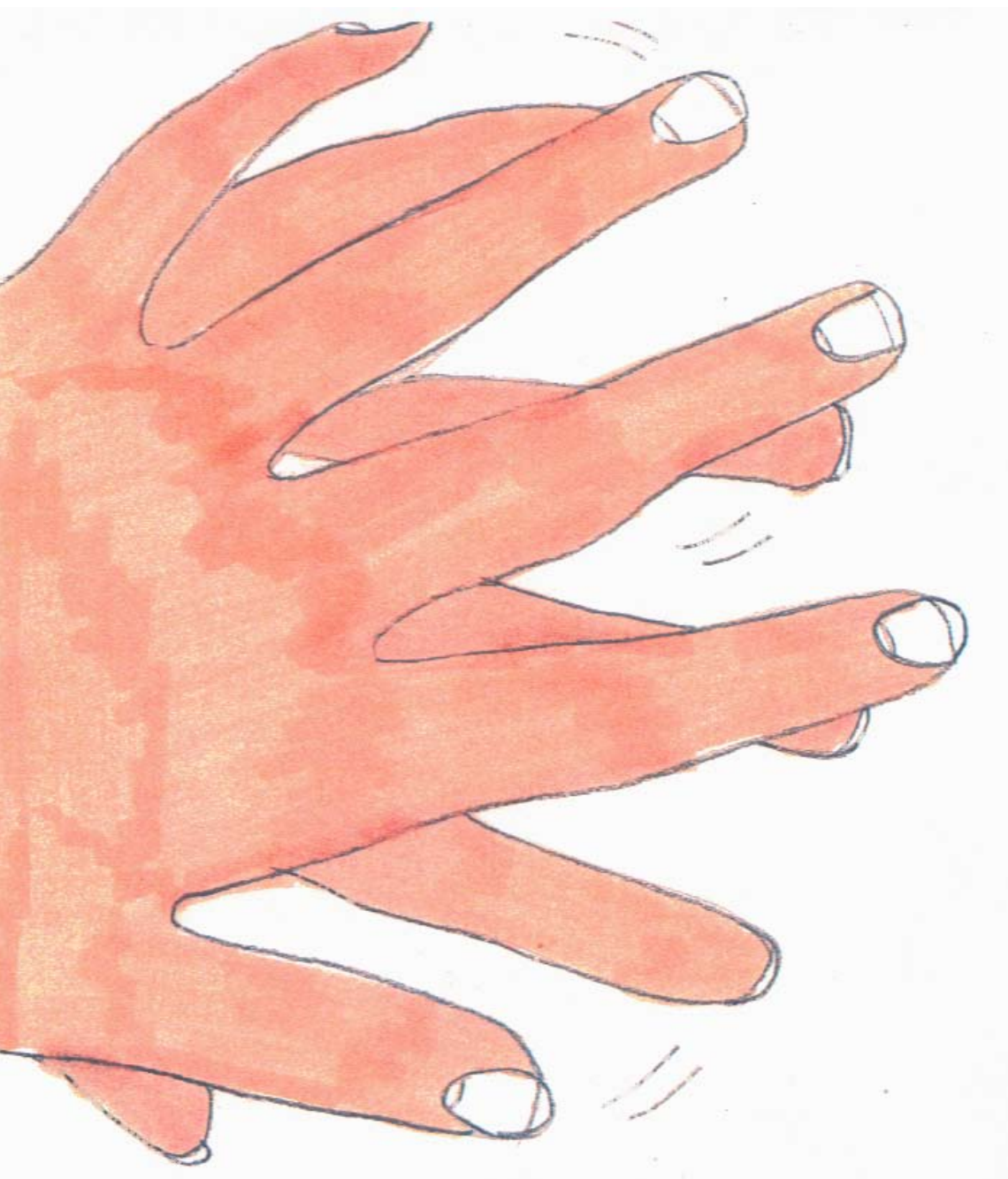
For elever, der har så omfattende et høretab, at de uanset brug af tekniske hjælpemidler er afskåret fra en sikker kommunikation ved hjælp af tale, vil dansk tegnsprog være det sprog, de umiddelbart forstår, og som de derfor anvender mest i kommunikation med omverdenen.

Det er vigtigt for disse elevers personlige udvikling, at de får mulighed for at tilegne sig viden om dansk tegnsprogs litteratur og grammatik.

Denne internetpublikation er bygget op på samme måde som Fælles Mål-faghæfterne for folkeskolens fag. Især er der tilstræbt ensartethed i forhold til Fælles Mål-faghæftet for dansk. Herved understreges det, at dansk tegnsprog både er et danskesprog og et sprogfag, hvor eleverne opnår kundskaber og færdigheder, som kan ligestilles med anden sprogundervisning.

Tegningerne er udført af elever fra Fredericiaskolen og Rugvængets skole. Tak for lån!

Jette Kjeldsen, projektleder  
Tove Ravn, projektmedarbejder  
Susanne Johnsen, projektmedarbejder  
Astrid Seiler, projektmedarbejder  
Anni Lassen, projektmedarbejder  
Britta Kirdan, projektmedarbejder



## Signalement af faget

Der undervises i dansk tegnsprog på alle klassetrin (1.-10. klasse).

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er:

- Dansk tegnsprog impressivt.
- Dansk tegnsprog ekspresivt.
- Dansk tegnsprogs egenart og variation.
- Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element.

Kernen i faget er dansk tegnsprog som sprog og kommunikationsmiddel samt litteratur på og om dansk tegnsprog.

Dansk tegnsprog er et dannelsesfag, hvor de grundlæggende kundskaber og færdigheder skal udvikles som en helhed gennem hele skoleforløbet, både i faget dansk tegnsprog og i tværgående emner og problemstillinger.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er grundlaget for tilrettelæggelsen, gennemførelsen og evalueringen af undervisningen, således at eleverne kan

- forstå og udtrykke sig sikkert og varieret på dansk tegnsprog samt eksperimentere med og argumentere om dansk tegnsprog i forskellige kommunikationssituationer,
- opnå kundskaber om samspillet mellem dansk tegnsprogs form og indhold i forskellige kommunikationssituationer,
- opleve og forstå, at dansk tegnsprog og dansk tegnsproglitteratur har betydning for deres personlige, sociale og kulturelle identitet og udvikling.

# TEGNSPRÖG



Formålet med undervisningen i dansk tegnsprog er at fremme elevernes oplevelse af dansk tegnsprog som en kilde til udvikling af personlig og kulturel identitet, der bygger på historisk, æstetisk og etisk forståelse.

*Stk. 2.* Undervisningen skal fremme elevernes udtryksglæde og lyst til at bruge dansk tegnsprog personligt og alsidigt i samspil med andre. Eleverne skal styrke deres bevidsthed om dansk tegnsprogs egenart og variation og udvikle en åben og analytisk indsigt og indlevelse i de forskellige genrer, som dansk tegnsprog er blevet brugt til gennem tiderne.

*Stk. 3.* Undervisningen skal fremme elevernes bevidsthed om dansk tegnsprogs betydning for døve og hørehæmmedes liv og virke i Danmark og give eleverne indsigt i de nordiske tegnsprog og kulturfællesskaber samt i internationale fællesskaber.

*Stk. 4.* Undervisningen skal give eleverne sproglig ligestilling i forhold til at nå folkeskolens formål.

Undervisningen skal bidrage til, at eleverne udvikler forudsætninger for aktiv og ligeværdig deltagelse i skole, uddannelse og samfund.

*Stk. 5.* Undervisningen skal sætte eleverne i stand til at kommunikere med andre tegnsprogsbrugere og – i situationer, hvor der er tegnsprogstolk til rådighed – med normalthørende, som ikke kan tegnsprog.



### Dansk tegnsprog – impressivt

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- opnå sikkerhed i forståelsen af dansk tegnsprog i alle situationer,
- vurdere og reagere hensigtsmæssigt på information givet til en forsamling,
- forstå, fastholde, vurdere og perspektivere det væsentlige i faglige og fiktive tegnsprogstekster,
- lytte aktivt og forholde sig åbent, analytisk og vurderende til egne og andres fremstillinger i samtale,
- vælge lyttestrategi i forhold til en given situation og afsender,
- forstå og forholde sig til dansk tegnsprogs forskellige aldersbetingede, regionale og sociale varianter,
- forstå forskellige genrer og registre i dansk tegnsprog,
- forstå tolkning til dansk tegnsprog,
- forstå norsk og svensk tegnsprog i store træk og have kendskab til forskelle og ligheder mellem nabosprogene,
- forstå korte sekvenser af ASL<sup>2</sup> og BSL<sup>3</sup>.

### Dansk tegnsprog – ekspressivt

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- indlede, opretholde og afrunde samtaler og diskussioner,
- fastholde og udtrykke det væsentlige i en samtale på en personlig og relevant måde,
- udtrykke sig klart, struktureret og varieret om fantasi, følelser, tanker og begivenheder i en form, der passer til situationen,

---

<sup>2</sup> American Sign Language

<sup>3</sup> British Sign Language



- udtrykke sig fortællende, refererende, kommenterende, argumenterende og reflekterende,
- anvende hensigtsmæssige kommunikationsstrategier som middel til at overvinde sproglige forhindringer,
- anvende registre, der passer til situationen,
- fungere som mødeleder, der styrer og konkluderer i en mindre forsamling,
- udtrykke sig via tegnsprogstolk i alle situationer, hvor der anvendes tolk.

### **Dansk tegnsprogs egenart og variation**

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- indgå i dialog om egne og andres fremstillinger på dansk tegnsprog,
- forholde sig analytisk og vurderende til fremstillinger på dansk tegnsprog,
- iagttage og vurdere den æstetiske side af fremstillinger på dansk tegnsprog,
- anvende viden om dansk tegnsprogs stilarter og korrekthed samt om dansk tegnsprogs virkemidler, funktion og opbygning,
- anvende viden om samspillet mellem udtryk, indhold og situation,
- iagttage ligheder og forskelle mellem dansk tegnsprog og dansk,
- analysere grammatiske elementer i en fremstilling på dansk tegnsprog,
- gøre rede for dansk tegnsprogs særlige karakteristika i forhold til dansk talesprog,
- anvende simple former for notation af tegnsprog.

### **Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element**

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- analysere, vurdere og perspektivere dansk tegnsprogs betydning for egen personlige og sociale udvikling,
- analysere og vurdere betydningen af at være døv eller hørehæmmet med to sprog, og hvilke muligheder det giver,
- bruge og gøre rede for dansk tegnsprog som middel til overtalelse, underholdning, argumentation, manipulation, formidling af viden og konfliktløsning,
- anvende viden om døve og hørehæmmedes organisatoriske fællesskaber gennem tiden,
- anvende viden om dansk tegnsprogs foranderlighed gennem tiden og om samfundsændringers betydning for og indvirkning på sproget,
- anvende viden om danske og udenlandske personer og begivenheder med betydning for døve og hørehæmmedes samfundsmæssige vilkår gennem tiden,
- gøre rede for tema, motiv og målgruppe samt det sproglige udtryk i historiske tegnsprogstekster,
- vurdere og perspektivere værdier og værdiforestillinger i andres udsagn samt i tegnsprogstekster og andre udtryksformer fra forskellige tider,
- analysere, vurdere og perspektivere døve og hørehæmmedes kulturelle traditioner,
- forholde sig analytisk og vurderende til døve og hørehæmmedes levevilkår i Danmark og i andre lande,
- forholde sig analytisk og vurderende til døve og hørehæmmedes værdier og normer,
- kende døve og hørehæmmedes nationale og internationale organisationer,
- analysere og vurdere tegnsproglitteraturens stilling i samfundet og dens betydning for den enkelte og for fællesskabet.



## Forslag til trinmål

### Trin 1

#### Dansk tegnsprog – impressivt

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forstå dansk tegnsprog i samtale mellem to personer,
- forstå og fastholde en instruktion eller information givet til en gruppe af børn,
- forstå og fastholde hovedindholdet i faglige og fiktive tegnsprogstekster beregnet for aldersgruppen,
- lytte aktivt i samtale,
- lytte på forskellige måder,
- vide, at der findes forskellige varianter af dansk tegnsprog,
- forstå tolkning til dansk tegnsprog beregnet for aldersgruppen.

#### Dansk tegnsprog – ekspressivt

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- indlede samtaler og reagere passende på andres initiativ til samtale,
- bruge dansk tegnsprog i samtale, samarbejde og fremlæggelse,
- give udtryk for tanker, følelser og fantasi,
- udtrykke sig sammenhængende om egne oplevelser,
- udtrykke sig i dramaform,
- anvende kropssprog, mimik, pantomime og ad hoc-tegn som middel til at overvinde sproglige forhindringer,
- udtrykke sig hensigtsmæssigt i kendte situationer.

#### Dansk tegnsprogs egenart og variation

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- samtale om egne oplevelser,

- snakke med om forskellige fremstillinger på dansk tegnsprog,
- lege og eksperimentere med sproget,
- være opmærksom på forskellige sprogformer,
- være opmærksom på forskellige sproglige stilarter i dansk tegnsprog,
- være opmærksom på sproglig korrekthed i dansk tegnsprog,
- være opmærksom på dansk tegnsprogs virkemidler,
- have et begyndende kendskab til samspillet mellem udtryk og indhold,
- være opmærksom på, at situationen har betydning for det sproglige udtryk,
- have et begyndende kendskab til forskelle mellem dansk tegnsprog og dansk,
- lege med grammatiske elementer fra dansk tegnsprog,
- have et begyndende kendskab til, at der er grammatiske forskelle mellem dansk tegnsprog og skrevet dansk,
- genkende tegnskrift.

### **Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element**

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- tale med om dansk tegnsprogs særlige betydning for egen kommunikation,
- tale med om forskelle i deres personlige brug af dansk tegnsprog og dansk,
- bruge dansk tegnsprog som middel til underholdning, leg og formidling af viden,
- kende til nogle af døve og hørehæmmedes nutidige organisatoriske fællesskaber,
- vide, at dansk tegnsprog i gamle dage er forskelligt fra dansk tegnsprog i dag,
- kende nogle betydningsfulde personer fra døve og hørehæmmedes historie i Danmark,
- være opmærksomme på forskellige sproglige udtryk i historiske tegnsprogstekster,
- være opmærksomme på, at tegnsprogstekster og andre udtryksformer kan rumme holdninger og værdier,

- være opmærksomme på døve og hørehæmmedes kulturelle traditioner,
- være opmærksomme på døve og hørehæmmedes levevilkår i Danmark,
- være opmærksomme på, hvordan døve og hørehæmmedes værdier og normer kommer til udtryk,
- kende skole- og fritidsarrangementer for døve og hørehæmmede børn i Danmark,
- være opmærksomme på tegnsproglitteraturens betydning for døve og hørehæmmedes fællesskab.

## **Trin 2**

### **Dansk tegnsprog – impressivt**

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forstå dansk tegnsprog i samtale mellem to og i grupper,
- forstå og fastholde væsentlige elementer i information givet til en gruppe af børn,
- forstå ukendte faglige og fiktive tegnsprogstekster beregnet for aldersgruppen,
- lytte aktivt i samtale og følge op med spørgsmål,
- kende forskelle på lyttestrategier,
- forstå forskellige regionale og aldersbetingede varianter af dansk tegnsprog,
- genkende forskellige sproglige stilarter,
- have en begyndende forståelse af tolkning til dansk tegnsprog af faglige emner,
- have en begyndende forståelse af norsk og svensk tegnsprog.

### **Dansk tegnsprog – ekspressivt**

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- indlede, opretholde og afrunde samtaler,
- bruge dansk tegnsprog i samtale, samarbejde, diskussion og fremlæggelse,
- udtrykke sig sammenhængende om fantasi, følelser og tanker,

- udtrykke sig sammenhængende og sikkert om egne og andres oplevelser,
- udtrykke sig fortællende og refererende,
- anvende omskrivning i kommunikationen til at overvinde forståelsesproblemer,
- udtrykke sig hensigtsmæssigt i kendte og mindre kendte situationer,
- udtrykke sig via tegnsprogstolk i samtaler.

### **Dansk tegnsprogs egenart og variation**

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- samtale om egne og andres fremstillinger ud fra umiddelbar oplevelse og forståelse,
- forholde sig til fremstillinger på dansk tegnsprog ud fra umiddelbar oplevelse,
- anvende dansk tegnsprogs poetiske virkemidler,
- forholde sig til forskellige sproglige stilarter i dansk tegnsprog,
- forholde sig til sproglig korrekthed,
- snakke med om dansk tegnsprogs virkemidler, funktion og opbygning,
- snakke med om samspillet mellem udtryk og indhold,
- kende forskellige genrer i dansk tegnsprog,
- kende forskellige situationers indflydelse på brugen af udtryk,
- sammenligne sekvenser af fremstillinger på dansk tegnsprog med samme sekvenser på talt dansk,
- have begyndende kendskab til dansk tegnsprogs grammatiske elementer,
- tale med om grammatiske forskelle mellem dansk tegnsprog og skrevet dansk,
- have begyndende kendskab til tegnskrift.

### **Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element**

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udtrykke deres opfattelse af dansk tegnsprogs betydning for egne sociale relationer,
- gøre rede for deres personlige brug af dansk tegnsprog og dansk talesprog,
- bruge dansk tegnsprog som middel til underholdning, formidling af viden og konfliktløsning,
- tale med om døves og hørehæmmedes organisatoriske fællesskaber,
- vide, at dansk tegnsprog fra forskellige tider er præget af den tid, det blev brugt i,
- vide, at visse personer og begivenheder gennem tiden har haft betydning for døve og hørehæmmedes vilkår i Danmark,
- vide, at tegnsprogstekster og andre udtryksformer kan afspejle forskellige tiders holdninger og værdier, og kunne sammenligne med deres egne værdier,
- forholde sig til døve og hørehæmmedes kulturelle traditioner,
- kende til døve og hørehæmmedes levevilkår i Danmark,
- kende udtryk for døve og hørehæmmedes værdier og normer,
- kende skole- og fritidsarrangementer og lejre for døve og hørehæmmede børn i Norden,
- tale med om tegnsprogslitteraturens betydning for den enkelte og for fællesskabet.

### **Trin 3**

#### **Dansk tegnsprog – impressivt**

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forstå dansk tegnsprog sikkert og med passende hastighed,
- forstå, fastholde og reagere hensigtsmæssigt på information givet til en forsamling,
- forstå, fastholde og vurdere det væsentlige i faglige og fiktive tegnsprogstekster,
- lytte aktivt i samtale og følge op med analytiske og vurderende spørgsmål,
- kende og anvende forskellige lyttestrategier,



- forstå sociale, regionale og aldersbetingede varianter af dansk tegnsprog,
- kende sammenhængen mellem sproglig stil og den pågældende kommunikationssituation,
- forstå tolkning til dansk tegnsprog i faglige sammenhænge,
- forstå lette fortællinger på norsk og svensk tegnsprog,
- kende til amerikansk og britisk tegnsprog.

### **Dansk tegnsprog – ekspressivt**

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- indlede, opretholde og afrunde samtaler og diskussioner,
- udtrykke sig relevant og på en personlig måde i samtaler, samarbejde, diskussioner og fremlæggelser,
- udtrykke sig sammenhængende og sikkert om fantasi, følelser og tanker,
- udtrykke sig sammenhængende, sikkert og varieret om begivenheder,
- udtrykke sig fortællende, refererende, kommenterende og argumenterende,
- anvende hensigtsmæssige kommunikationsstrategier som middel til at overvinde sproglige forhindringer,
- anvende forskellige registre i forskellige situationer,
- fungere som ordstyrer i en mindre forsamling,
- formidle fagligt stof via tegnsprogstolk.

### **Dansk tegnsprogs egenart og variation**

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- samtale om egne og andres fremstillinger ud fra umiddelbar oplevelse og forståelse og ud fra elementært kendskab til faglige begreber,
- fortolke og perspektivere fremstillinger på dansk tegnsprog ud fra umiddelbar oplevelse og med begyndende analytisk forståelse,
- snakke med om dansk tegnsprogs æstetiske side,
- vise indsigt i forskellige sprogformer,
- vise indsigt i sproglige stilarter i dansk tegnsprog,

- vise indsigt i sproglig korrekthed i dansk tegnsprog,
- vise indsigt i dansk tegnsprogs virkemidler, funktion og opbygning,
- vise indsigt i samspillet mellem udtryk og indhold,
- vise indsigt i samspillet mellem udtryk og situation (registre),
- vise indsigt i samspillet mellem dansk tegnsprog og situation (registre),
- sammenligne fremstillinger på dansk tegnsprog og dansk,
- have et udbygget kendskab til dansk tegnsprogs grammatiske elementer,
- vise indsigt i grammatiske forskelle mellem dansk tegnsprog og skrevet dansk,
- kende tegnskrift og have et begyndende kendskab til transkription.

### **Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element**

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forholde sig til dansk tegnsprogs betydning for opfattelsen af egen identitet og sociale relationer,
- kunne forholde sig til, hvilke muligheder det giver at være døv eller hørehæmmet med to sprog,
- bruge dansk tegnsprog som middel til underholdning, overtalelse, argumentation, formidling af viden og konfliktløsning,
- gøre rede for døve og hørehæmmedes udvikling af organisatoriske fællesskaber gennem tiden,
- kende til dansk tegnsprogs foranderlighed gennem tiden og til de samfundsmæssige opfattelser, der har præget dansk tegnsprog,
- kende til personer og begivenheder med betydning for døve og hørehæmmedes vilkår gennem tiden både i Danmark og i andre lande,
- udtrykke viden om kommunikationssituationens samspil med det sproglige udtryk i historiske tegnsprogstekster,

- finde udtryk for værdier både i andres udsagn og i tegnsprogstekster og andre udtryksformer fra forskellige tider,
- vise indsigt i døve og hørehæmmedes kulturelle traditioner,
- udtrykke viden om døve og hørehæmmedes levevilkår i Danmark,
- vise indsigt i døve og hørehæmmedes værdier og normer,
- kende skole- og fritidsarrangementer og lejre for døve og hørehæmmede børn i Europa,
- forholde sig til tegnsproglitteraturens stilling i samfundet og betydningen for den enkelte og for fællesskabet.

#### **Trin 4**

##### **Dansk tegnsprog – impressivt**

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- opnå sikkerhed i forståelsen af dansk tegnsprog i alle situationer,
- vurdere og reagere hensigtsmæssigt på information givet til en forsamling,
- forstå, fastholde, vurdere og perspektivere det væsentlige i faglige og fiktive tegnsprogstekster,
- lytte aktivt og forholde sig åbent, analytisk og vurderende til egen og andres fremstillinger i samtale,
- vælge lyttestrategi i forhold til en given situation og afsender,
- forstå og forholde sig til dansk tegnsprogs forskellige aldersbetingede, regionale og sociale varianter,
- forstå forskellige genrer og registre i dansk tegnsprog,
- forstå tolkning til dansk tegnsprog,
- forstå norsk og svensk tegnsprog i store træk og have kendskab til forskelle og ligheder mellem nabosprogene,
- forstå kortere sekvenser af ASL og BSL<sup>4</sup>.

##### **Dansk tegnsprog – ekspressivt**

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- fastholde og udtrykke det væsentlige i en samtale, på en personlig og relevant måde,

---

<sup>4</sup> Se side 15

- udtrykke sig klart, struktureret og varieret om fantasi, følelser og tanker, i en form der passer til situationen,
- udtrykke sig sikkert, struktureret og varieret om begivenheder, i en form der passer til situationen,
- udtrykke sig fortællende, refererende, kommenterende, argumenterende og reflekterende,
- anvende registre, der passer til situationen,
- fungere som mødeleder, der styrer og konkluderer i en mindre forsamling,
- udtrykke sig via tegnsprogstolk i alle situationer, hvor der anvendes tolk.

### **Dansk tegnsprogs egenart og variation**

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- indgå i dialog om egne og andres fremstillinger på dansk tegnsprog,
- forholde sig analytisk og vurderende til fremstillinger på dansk tegnsprog,
- iagttage og vurdere den æstetiske side af fremstillinger på dansk tegnsprog,
- anvende viden om sproglige stilarter på dansk tegnsprog,
- anvende viden om sproglig korrekthed,
- anvende viden om dansk tegnsprogs virkemidler, funktion og opbygning,
- anvende viden om samspillet mellem udtryk og indhold,
- anvende viden om samspillet mellem udtryk og situation,
- iagttage ligheder og forskelle mellem dansk tegnsprog og talt dansk,
- analysere grammatiske elementer i en fremstilling på dansk tegnsprog,
- gøre rede for dansk tegnsprogs særlige karakteristika i forhold til dansk skriftsprog,
- anvende simple former for notation af dansk tegnsprog.

### **Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element**

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- analysere, vurdere og perspektivere dansk tegnsprogs betydning for egen personlige og sociale udvikling,
- analysere og vurdere betydningen af at være døv eller hørehæmmet med to sprog, og hvilke muligheder det giver,
- bruge og gøre rede for dansk tegnsprog som middel til underholdning, overtalelse, argumentation, manipulation, formidling af viden og konfliktløsning,
- anvende viden om døve og hørehæmmedes organisatoriske fællesskaber gennem tiden,
- anvende viden om dansk tegnsprogs foranderlighed gennem tiden og om samfundsændringers betydning for og indvirkning på sproget,
- anvende viden om danske og udenlandske personer og begivenheder med betydning for døve og hørehæmmedes samfundsmæssige vilkår gennem tiden,
- gøre rede for tema, motiv og målgruppe samt det sproglige udtryk i historiske tegnsprogstekster,
- vurdere og perspektivere værdier og værdiforestillinger i andres udsagn samt i tegnsprogstekster og andre udtryksformer fra forskellige tider,
- analysere, vurdere og perspektivere døve og hørehæmmedes kulturelle traditioner,
- forholde sig analytisk og vurderende til døve og hørehæmmedes værdier og normer,
- kende døve og hørehæmmedes nationale og internationale organisationer, herunder arrangementer og lejre,
- analysere og vurdere tegnsprogslitteraturens stilling i samfundet og betydningen for den enkelte og for fællesskabet.

## Trinmål – synoptisk opstillet

### Dansk tegnsprog – impressivt

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 2. klassetrin	Efter 4. klassetrin	Efter 6. klassetrin	Efter 9./10. klassetrin
<ul style="list-style-type: none"> <li>• forstå dansk tegnsprog i samtale mellem to personer,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• forstå dansk tegnsprog i samtale mellem to og i grupper,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• forstå dansk tegnsprog sikkert og med passende hastighed,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• opnå sikkerhed i forståelsen af dansk tegnsprog i alle situationer,</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• forstå og fastholde en instruktion eller information givet til en gruppe af børn,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• forstå og fastholde væsentlige elementer i information givet til en gruppe af børn,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• forstå, fastholde og reagere hensigtsmæssigt på information givet til en forsamling,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• vurdere og reagere hensigtsmæssigt på information givet til en forsamling,</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• forstå og fastholde hovedindholdet i faglige og fiktive tegnsprogstekster beregnet for aldersgruppen,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• forstå ukendte faglige og fiktive tegnsprogstekster beregnet for aldersgruppen,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• forstå, fastholde og vurdere det væsentlige i faglige og fiktive tegnsprogstekster,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• forstå, fastholde, vurdere og perspektivere det væsentlige i faglige og fiktive tegnsprogstekster,</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• lytte aktivt i samtale,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• lytte aktivt i samtale og følge op med spørgsmål,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• lytte aktivt i samtale og følge op med analytiske og vurderende spørgsmål,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• lytte aktivt og forholde sig åbent, analytisk og vurderende til egen og andres fremstillinger i samtale,</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• lytte på forskellige måder,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kende forskellige lyttestrategier,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kende og anvende forskellige lyttestrategier,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• vælge lyttestrategi i forhold til en given situation og afsender,</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• vide, at der findes forskellige varianter af dansk tegnsprog,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• forstå forskellige regionale og aldersbetingede varianter af dansk tegnsprog,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• forstå sociale, regionale og aldersbetingede varianter af dansk tegnsprog,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• forstå og forholde sig til dansk tegnsprogs forskellige aldersbetingede, regionale og sociale varianter,</li> </ul>
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• genkende forskellige sproglige stilarter,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kende sammenhængen mellem sproglig stil og den pågældende kommunikationssituation,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• forstå forskellige genrer og registre i dansk tegnsprog,</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• forstå tolkning til dansk tegnsprog beregnet for aldersgruppen.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• have en begyndende forståelse af tolkning til dansk tegnsprog af faglige emner,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• forstå tolkning til dansk tegnsprog i faglige sammenhænge,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• forstå tolkning til dansk tegnsprog,</li> </ul>
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• have en begyndende forståelse af norsk og svensk tegnsprog.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• forstå lette fortællinger på norsk og svensk tegnsprog,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• forstå norsk og svensk tegnsprog i store træk og have kendskab til forskelle og ligheder mellem nabosprogene,</li> </ul>
		<ul style="list-style-type: none"> <li>• kende til amerikansk og britisk tegnsprog.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• forstå kortere sekvenser af ASL og BSL.</li> </ul>

**Dansk tegnsprog – ekspressivt**

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 2. klassetrin	Efter 4. klassetrin	Efter 6. klassetrin	Efter 9./10. klassetrin
<ul style="list-style-type: none"> <li>• indlede samtaler og reagere på andres initiativ til samtale,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• indlede, opretholde og afrunde samtaler,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• indlede, opretholde og afrunde samtaler og diskussioner,</li> </ul>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• bruge dansk tegnsprog i samtale, samarbejde og fremlæggelse,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• bruge dansk tegnsprog i samtale, samarbejde, diskussion og fremlæggelse,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• udtrykke sig relevant og på en personlig måde i samtaler, samarbejde, diskussioner og fremlæggelser,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• fastholde og udtrykke det væsentlige i en samtale på en personlig og relevant måde,</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• give udtryk for fantasi, følelser og tanker,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• udtrykke sig sammenhængende om fantasi, følelser og tanker,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• udtrykke sig sammenhængende og sikkert om fantasi, følelser og tanker,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• udtrykke sig klart, struktureret og varieret om fantasi, følelser og tanker i en form, der passer til situationen,</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• udtrykke sig sammenhængende om egne oplevelser,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• udtrykke sig sammenhængende og sikkert om egne og andres oplevelser,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• udtrykke sig sammenhængende, sikkert og varieret om begivenheder,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• udtrykke sig sikkert, struktureret og varieret om begivenheder i en form, der passer til situationen,</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• udtrykke sig i dramaform,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• udtrykke sig fortællende og refererende,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• udtrykke sig fortællende, refererende, kommenterende og argumenterende,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• udtrykke sig fortællende, refererende, kommenterende, argumenterende og reflekterende,</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• anvende kropssprog, mimik, pantomime og ad hoc-tegn som middel til at overvinde sproglige forhindringer,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• anvende omskrivning i kommunikationen til at overvinde forståelsesproblemer,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• anvende hensigtsmæssige kommunikationsstrategier som middel til at overvinde sproglige forhindringer,</li> </ul>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• udtrykke sig hensigtsmæssigt i kendte situationer.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• udtrykke sig hensigtsmæssigt i kendte og mindre kendte situationer,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• anvende forskellige registre i forskellige situationer,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• anvende registre, der passer til situationen,</li> </ul>
		<ul style="list-style-type: none"> <li>• fungere som ordstyrer i en mindre forsamling,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• fungere som mødeleder, der styrer og konkluderer i en mindre forsamling,</li> </ul>
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• udtrykke sig via tegnsprogstolk i samtaler.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• formidle fagligt stof via tegnsprogstolk.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• udtrykke sig via tegnsprogstolk i alle situationer, hvor der anvendes tolk.</li> </ul>

## Dansk tegnsprogs egenart og variation

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 2. klassetrin	Efter 4. klassetrin	Efter 6. klassetrin	Efter 9./10. klassetrin
<ul style="list-style-type: none"><li>• samtale om egne oplevelser,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• samtale om egne og andres fremstillinger ud fra umiddelbar oplevelse og forståelse,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• samtale om egne og andres fremstillinger ud fra umiddelbar oplevelse og forståelse og ud fra elementært kendskab til faglige begreber,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• indgå i dialog om egne og andres fremstillinger på dansk tegnsprog,</li></ul>
<ul style="list-style-type: none"><li>• snakke med om forskellige fremstillinger på dansk tegnsprog,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• forholde sig til fremstillinger på dansk tegnsprog ud fra umiddelbar oplevelse,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• fortolke og perspektivere fremstillinger på dansk tegnsprog ud fra umiddelbar oplevelse og med begyndende analytisk forståelse,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• forholde sig analytisk og vurderende til fremstillinger på dansk tegnsprog,</li></ul>
<ul style="list-style-type: none"><li>• lege og eksperimentere med sproget,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• anvende dansk tegnsprogs poetiske virkemidler,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• snakke med om dansk tegnsprogs æstetiske side,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• iagttage og vurdere den æstetiske side af fremstillinger på dansk tegnsprog,</li></ul>
<ul style="list-style-type: none"><li>• være opmærksom på forskellige sproglige stilarter i dansk tegnsprog,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• forholde sig til forskellige sproglige stilarter i dansk tegnsprog,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• vise indsigt i sproglige stilarter i dansk tegnsprog,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• anvende viden om sproglige stilarter i dansk tegnsprog,</li></ul>
<ul style="list-style-type: none"><li>• være opmærksom på sproglig korrekthed i dansk tegnsprog,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• forholde sig til sproglig korrekthed i dansk tegnsprog,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• vise indsigt i sproglig korrekthed i dansk tegnsprog,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• anvende viden om sproglig korrekthed,</li></ul>
<ul style="list-style-type: none"><li>• være opmærksom på dansk tegnsprogs virkemidler,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• snakke med om dansk tegnsprogs virkemidler, funktion og opbygning,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• vise indsigt i dansk tegnsprogs virkemidler, funktion og opbygning,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• anvende viden om dansk tegnsprogs virkemidler, funktion og opbygning,</li></ul>
<ul style="list-style-type: none"><li>• have et begyndende kendskab til samspillet mellem udtryk og indhold,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• snakke med om samspillet mellem udtryk og indhold,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• vise indsigt i samspillet mellem udtryk og indhold,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• anvende viden om samspillet mellem udtryk og indhold,</li></ul>
<ul style="list-style-type: none"><li>• være opmærksom på, at situationen har betydning for det sproglige udtryk,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• kende forskellige situationers indflydelse på brugen af udtryk,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• vise indsigt i samspillet mellem udtryk og situation (registre),</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• anvende viden om samspillet mellem udtryk og situation,</li></ul>
<ul style="list-style-type: none"><li>• have et begyndende kendskab til forskelle mellem dansk tegnsprog og talt dansk,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• sammenligne sekvenser af fremstillinger på dansk tegnsprog med samme sekvenser på talt dansk,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• sammenligne fremstillinger på dansk tegnsprog og talt dansk,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• iagttage ligheder og forskelle mellem dansk tegnsprog og talt dansk,</li></ul>
<ul style="list-style-type: none"><li>• lege med grammatiske elementer fra dansk tegnsprog,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• have begyndende kendskab til dansk tegnsprogs grammatiske elementer,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• have et udbygget kendskab til dansk tegnsprogs grammatiske elementer,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• analysere grammatiske elementer i en fremstilling på dansk tegnsprog,</li></ul>
<ul style="list-style-type: none"><li>• have et begyndende kendskab til, at der er grammatiske forskelle mellem dansk tegnsprog og skrevet dansk,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• tale med om grammatiske forskelle mellem dansk tegnsprog og skrevet dansk,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• vise indsigt i grammatiske forskelle mellem dansk tegnsprog og skrevet dansk,</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• gøre rede for dansk tegnsprogs særlige karakteristika i forhold til dansk skriftsprog,</li></ul>
<ul style="list-style-type: none"><li>• genkende tegnskrift.</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• have begyndende kendskab til tegnskrift.</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• kende tegnskrift og have et begyndende kendskab til transskription.</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• anvende simple former for notation af dansk tegnsprog.</li></ul>



## Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 2. klassetrin	Efter 4. klassetrin	Efter 6. klassetrin	Efter 9./10. klassetrin
<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ tale med om dansk tegnsprogs særlige betydning for egen kommunikation,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ udtrykke deres opfattelse af dansk tegnsprogs betydning for egne sociale relationer,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ forholde sig til dansk tegnsprogs betydning for opfattelsen af egen identitet og sociale relationer,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ analysere, vurdere og perspektivere dansk tegnsprogs betydning for egen personlige og sociale udvikling,</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ tale med om forskelle i deres personlige brug af dansk tegnsprog og dansk talesprog,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ gøre rede for deres personlige brug af dansk tegnsprog og dansk talesprog,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ kunne forholde sig til, hvilke muligheder det giver at være døv eller hørehæmmet med to sprog,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ analysere og vurdere betydningen af at være døv eller hørehæmmet med to sprog, og hvilke muligheder det giver,</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• bruge dansk tegnsprog som middel til underholdning, leg og formidling af viden,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• bruge dansk tegnsprog som middel til underholdning, formidling af viden og konfliktløsning,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• bruge dansk tegnsprog som middel til underholdning, overtalelse, argumentation, formidling af viden og konfliktløsning,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• bruge og gøre rede for dansk tegnsprog som middel til underholdning, overtalelse, argumentation, manipulation, formidling af viden og konfliktløsning,</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• kende til nogle af døve og hørehæmmedes nutidige organisatoriske fællesskaber,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• tale med om døve og hørehæmmedes organisatoriske fællesskaber,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• gøre rede for udviklingen af døve og hørehæmmedes organisatoriske fællesskaber gennem tiden,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• anvende viden om døve og hørehæmmedes organisatoriske fællesskaber gennem tiden,</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• vide, at dansk tegnsprog i gamle dage er forskelligt fra dansk tegnsprog i dag,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• vide, at dansk tegnsprog fra forskellige tider er præget af den tid, det blev brugt i,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kende til dansk tegnsprogs foranderlighed gennem tiden og til de samfundsmæssige opfattelser, der har præget dansk tegnsprog,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• anvende viden om dansk tegnsprogs foranderlighed gennem tiden og om samfundsmæssige ændringers betydning for og indvirkning på sproget,</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ kende nogle betydningsfulde personer fra døve og hørehæmmedes historie i Danmark,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ vide, at visse personer og begivenheder gennem tiden har haft betydning for døve og hørehæmmedes vilkår i Danmark,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ kende til personer og begivenheder med betydning for døve og hørehæmmedes vilkår gennem tiden både i Danmark og i andre lande,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ anvende viden om danske og udenlandske personer og begivenheder med betydning for døve og hørehæmmedes samfundsmæssige vilkår gennem tiden,</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• være opmærksomme på forskellige sproglige udtryk i historiske tegnsprogstekster,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kende til sproglige udtryk fra forskellige kommunikationssituationer i historiske tegnsprogstekster,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• udtrykke viden om kommunikationssituationens samspil med det sproglige udtryk i historiske tegnsprogstekster,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• gøre rede for tema, motiv og målgruppe samt det sproglige udtryk i historiske tegnsprogstekster,</li> </ul>

<ul style="list-style-type: none"> <li>• være opmærksomme på, at tegnsprogstekster og andre udtryksformer kan rumme holdninger og værdier,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• vide, at tegnsprogstekster og andre udtryksformer kan afspejle forskellige tiders holdninger og værdier, og kunne sammenligne med deres egne værdier,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• finde udtryk for værdier både i andres udsagn og i tegnsprogstekster og andre udtryksformer fra forskellige tider,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• vurdere og perspektivere værdier og værdiforestillinger i andres udsagn samt i tegnsprogstekster og andre udtryksformer fra forskellige tider,</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• være opmærksomme på døve og hørehæmmedes kulturelle traditioner,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• forholde sig til døve og hørehæmmedes kulturelle traditioner,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ vise indsigt i døve og hørehæmmedes kulturelle traditioner,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ analysere, vurdere og perspektivere døve og hørehæmmedes kulturelle traditioner,</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ være opmærksomme på døve og hørehæmmedes levevilkår i Danmark,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ kende til døve og hørehæmmedes levevilkår i Danmark,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ udtrykke viden om døve og hørehæmmedes levevilkår i Danmark,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ forholde sig analytisk og vurderende til døve og hørehæmmedes levevilkår i Danmark og i andre lande,</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ være opmærksomme på, hvordan døve og hørehæmmedes værdier og normer kommer til udtryk,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ kende udtryk for døve og hørehæmmedes værdier og normer,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ vise indsigt i døve og hørehæmmedes værdier og normer,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ forholde sig analytisk og vurderende til døve og hørehæmmedes værdier og normer,</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• kende skole- og fritidsarrangementer for døve og hørehæmmede børn i Danmark ,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kende skole- og fritidsarrangementer og lejre for døve og hørehæmmede børn i Norden,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kende skole- og fritidsarrangementer og lejre for døve og hørehæmmede børn i Europa,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kende døve og hørehæmmedes nationale og internationale organisationer, herunder arrangementer og lejre,</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ være opmærksomme på tegnsproglitteraturens betydning for døve og hørehæmmedes fællesskab.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ tale med om tegnsproglitteraturens betydning for den enkelte og for fællesskabet.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ forholde sig til tegnsproglitteraturens stilling i samfundet og betydningen for den enkelte og for fællesskabet.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ analysere og vurdere tegnsproglitteraturens stilling i samfundet og betydningen for den enkelte og for fællesskabet.</li> </ul>



## Eksempler på beskrivelser

### **Udviklingen i undervisningen på 1. og 2. klassetrin**

#### **Dansk tegnsprog impressivt og ekspressivt**

Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes umiddelbare sproglige forudsætninger. I undervisningen skabes der situationer, hvor eleverne får mulighed for at opdage og opleve dansk tegnsprogs mange muligheder, for eksempel i samtaler, rollelege og fortællinger.

I arbejdet fokuseres der på god sprogbrug og på samtaleregler på dansk tegnsprog, herunder turtagning og øjenkontakt. Dramaøvelser og rollespil, hvor også mimik, kropssprog og pantomime indgår, planlægges således, at eleverne får mulighed for at nuancere deres tegnsprog og tegnsprogsbrug.

Gennem lærerens fortællinger og gennem mødet med tegnsprogsfortællinger på video og andre medier eller gennem mødet med gæstelærere i forskellige aldre opdager og oplever eleverne dansk tegnsprogs mangfoldighed, herunder tegnsprogsvarianter og stilforskelle. Tegnsprogsfortællinger og præsentation af både fiktive og faglige tegnsprogstekster er gennem hele forløbet vigtige, for at eleverne udvikler forskellige lyttestrategier til at opnå forståelse.

Elevernes sproglige opmærksomhed skærpes gennem samtale, fortælling, leg og dramaøvelser, hvor de får mulighed for at udtrykke fantasi, følelser og tanker. Herigennem udvikles også deres evne til at udtrykke sig sammenhængende og hensigtsmæssigt.

Eleverne opmuntres til at referere og fortælle om egne oplevelser og egen viden.

Eleverne præsenteres for tolkning fra dansk til dansk tegnsprog inden for alderssvarende emner, for eksempel børneteater.

### **Dansk tegnsprogs egenart og variation**

Undervisningen bygger på elevernes erfaringer med tegnsprog brugt i hverdagen. Der arbejdes med forståelse af, at fortælling og samtale på tegnsprog består af både udtryk og indhold.

Gennem hele forløbet skal der arbejdes systematisk med sproget. Lege, rollespil, samtaler og fortællinger, der støtter den sproglige opmærksomhed og forståelsen af indholdet, prioriteres.

Arbejdet med dansk tegnsprog tilrettelægges, så elevernes lyst til at lege og eksperimentere med sproget styrkes. For at skærpe elevernes tegnsproglige opmærksomhed inddrages grammatiske elementer fra dansk tegnsprog, forskellige stilarter og tegnsproglig korrekthed i stadigt stigende grad.

Eleverne præsenteres for tekster og fortællinger, som illustrerer, at et indhold formidles forskelligt på dansk tegnsprog og på dansk talesprog. Ældre og nutidigt dansk tegnsprog præsenteres gennem samtaler med voksne døve og gennem præsentation af tegnsproglitteratur.

### **Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element**

Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes hverdag i skolen og i fritiden. Herigennem bliver de opmærksomme på, at dansk tegnsprog og dansk talesprog spiller vigtige roller for den enkelte elevs kommunikation.

Gennem arbejdet med tegnsproglitteratur og mødet med gæstelærere udvikler eleverne bevidsthed om dansk tegnsprogs betydning for egen identitet og personlighed. I undervisningen lægges der vægt på at præsentere eleverne for navne på personer og begivenheder, der har haft betydning for døve og hørehæmmedes levevilkår, værdier og normer. Herigennem stimuleres

elevernes interesse for, at dansk tegnsprogsbrug har ændret sig gennem tiden.

Undervisningen tilrettelægges, så eleverne får mulighed for at udvikle dansk tegnsprog som middel til kommunikation, formidling af viden, underholdning og til konfliktløsning.

Eleverne stifter gennem undervisningen bekendtskab med arrangementer for døve og hørehæmmede børn og unge.

### **Udviklingen i undervisningen på 3. og 4. klassetrin**

#### **Dansk tegnsprog impressivt og ekspressivt**

Eleverne tilegner sig først og fremmest tegnsprogsfærdigheder ved at være optaget af at delagtiggøre andre i deres oplevelser og ved at være interesseret i at forstå, hvad andre døve har på hjerte.

Samtale i klassen er en vigtig aktivitet for udvikling af både tegnsproglige og sociale kompetencer.

I samtalen trænes elevernes individuelle og fælles opmærksomhed, ligesom de enkelte elever får mulighed for at udtrykke sig ud fra egne forudsætninger og for at udvikle deres repertoire af udtryksformer.

Samtale bruges i forskellige sammenhænge som meningsudveksling, vidensdeling og konfliktløsning, og løbende fokuseres der på elevernes aktive deltagelse i disse situationer.

Gennem samtale opnår eleverne mulighed for at få indsigt i andre menneskers oplevelser, erfaringer og vurderinger og mulighed for at tage stilling til det, andre siger. Udgangspunkt for samtale kan være aktuelle begivenheder, klassens oplevelser, film, teater, tv og lignende. Ligeledes kan lærernes eller elevernes fortællinger om individuelle oplevelser i fritiden danne udgangspunkt for samtale.

Med voksende modenhed øges elevernes evne til at forstå hinanden, ligesom evnen til argumentation spirer frem.

Gennem arbejdet med tegnsprogstekster i forskellige genrer og sprogvarianter møder eleverne nye begreber og nye tegn og får derved styrket deres impulsive og ekspressive kompetencer.

At forstå den gode fortælling er en stadig kilde til elevernes tegnsproglige udvikling. Døve fortællere med særligt udtryksfuldt tegnsprog stimulerer elevernes sans for kreativ, sproglig udfoldelse.

Eleverne gives mulighed for at fortælle om deres oplevelser i sammenhængende form, og derigennem lærer de at disponere og koncentrere deres egen fremstilling om væsentlige punkter, så fortællingen bliver en afrundet helhed.

I forbindelse med aktuelle emner inddrages norsk og svensk tegnsprog i enkel form for at give eleverne et begyndende kendskab til de nordiske tegnsprog.

### **Dansk tegnsprogs egenart og variation**

Gennem samtale og arbejde med mange og alsidige tegnsprogstekster styrkes elevernes tegnsproglige udvikling. Eleverne opnår efterhånden kendskab til forskellige sproglige genrer og til forskellige situationers indflydelse på sprogbrugen.

I undervisningen sættes fokus på dansk tegnsprogs funktion og opbygning. Elevernes opmærksomhed på sprogformer, stilarter og nuancer stimuleres, og gradvis opstår behovet for at bruge faglige termer om sproget.

Efterligning af andres brug af tegnsprogs udtryksmuligheder og virkemidler er med til at udvikle det tegnsproglige beredskab. Samtidig med at eleverne arbejder kreativt med tegnsprogets muligheder, indgår sproglære i stigende omfang i arbejdet med sprogbrug og sprogrigtighed.

Arbejdet med danske og tegnsproglige tekster supplerer hinanden gennem hele forløbet. Eleverne gøres opmærksomme på ligheder og forskelle i indhold og form på dansk tegnsprog og i dansk skriftsprog ved at sammenligne sproglige udtryk og sætninger.

De første erfaringer med at notere dansk tegnsprog gøres gennem anvendelse af tegnskrift til enkelttegn.

### **Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element**

Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes aktuelle erfaringer, viden og sociale relationer. Samtalen spiller en vigtig rolle i udveksling af synspunkter, opbygning af relationer og løsning af konflikter.

Eleverne præsenteres for dansk tegnsprog fra forskellige historiske perioder og får herigennem kendskab til det omgivende samfunds indflydelse på dansk tegnsprog og på forskellige tiders holdninger og værdier.

Gennem undervisningen opbygger eleverne kendskab til døves organisatoriske fællesskaber og til personer og begivenheder, der har haft betydning for døve og hørehæmmedes liv og virke i Danmark. Døve og hørehæmmedes kulturelle traditioner er et vigtigt tema i undervisningen og leder til debat om døve og hørehæmmedes værdier og normer.

Kendskab til forskellige undervisnings- og fritidstilbud til døve og hørehæmmede udvikles, for eksempel gennem fælles aktiviteter.

### **Udviklingen i undervisningen på 5. og 6. klassetrin**

#### **Dansk tegnsprog impressivt og ekspressivt**

Undervisningen bygger på elevernes forståelse af dansk tegnsprog, og efterhånden opnår eleverne fortrolighed med forskellige genrer og tegnsprogsvarianter.



Eleverne arbejder med at forstå og fastholde informationer, og deres forståelse af sammenhængen mellem kommunikationssituation og tegnvalg øges gennem drøftelser i klassen.

Elevernes sproglige opmærksomhed skærpes, og de opøver evnen til at stille relevante spørgsmål både til indhold og form, således at dialogen kvalificeres. I forbindelse med møder og fremlæggelser arbejder eleverne med at påbegynde, lede og afrunde forløbet.

Samtale, fortælling og dramaøvelse er stadig centrale i arbejdet med at udtrykke sig kreativt, sammenhængende og varieret om fantasi, følelser, tanker og erfaringer.

I arbejdet med faglige og fiktive tekster på dansk tegnsprog udvikler eleverne evne til at udtrykke sig refererende, kommenterende og argumenterende.

Eleverne præsenteres for situationer, hvor det at forstå og benytte tegnsprogstolk er en del af undervisningen.

Elevernes forståelse af andre tegnsprog udvides i dette forløb til at omfatte lette norske og svenske tegnsprogsfortællinger, ligesom der stiftes bekendtskab med andre landes tegnsprog.

### **Dansk tegnsprogs egenart og variation**

Eleverne arbejder fortsat kreativt med dansk tegnsprog i forskellige sammenhænge, og opmærksomheden på tegnsproglige virkemidler udvikles og styrkes gennem arbejdet med forskellige tegnsprogsteksttyper og præsentationer.

Sproglære indgår i arbejdet med sprogbrug og sprogrigtighed med øget anvendelse af grammatiske udtryk. Brugen af faglige termer knyttes til beskrivelsen af dansk tegnsprog, blandt andet i analyser af samspillet mellem tegnsprogligt udtryk og situation.

I arbejdet med forskellige genrer lægges der vægt på, at eleverne

bruger deres indholdsforståelse til at forholde sig til, fortolke, analysere og perspektivere oplæg og tekster på dansk tegnsprog.

Eleverne anvender deres grammatiske viden om dansk tegnsprog til sammenligninger med dansk skriftsprog.

Tegnskrift anvendes til at fastholde enkelttegn, og efterhånden inddrages også transskription af korte sekvenser på dansk tegnsprog, blandt andet ved sammenligning med dansk.

### **Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element**

Der arbejdes primært med emner, som styrker elevernes bevidsthed om dansk tegnsprogs og døvekulturs betydning for den personlige udvikling. Begreber som selvopfattelse og identitet debatteres ud fra elevernes kendskab til det at vokse op som døv eller hørehæmmet, ud fra deres kendskab til dansk tegnsprog og ud fra kulturhistoriske oplæg og tekster.

Der arbejdes med dansk tegnsprogs historiske udvikling, vilkår og status samt med begivenheder og personer, som har betydning for danske døve og hørehæmmedes kultur og historie.

I undervisningen skabes der situationer, hvor eleverne udfordres til at bruge deres sproglige bevidsthed om dansk tegnsprog som middel til formidling af viden, underholdning, overtalelse, argumentation og konfliktløsning.

Elevernes kendskab til forskelle i udtryksform på dansk tegnsprog og skrevet dansk styrkes for at udvikle deres bevidsthed om egen tosprogethed.

I undervisningen fokuseres der på historiske emner, som illustrerer døve og hørehæmmedes kulturelle traditioner, levevilkår, normer og værdier. Efterhånden udvides den til at omfatte skoleformer, fritidsarrangementer og rejser i Europa, således at elevernes viden om døve og hørehæmmedes fællesskaber styrkes.

## **Udviklingen i undervisningen på 7., 8. og 9. klassetrin**

### **Dansk tegnsprog impressivt og ekspressivt**

Samtaler i mindre grupper og debat i klassen fortsætter som en væsentlig mulighed, for at eleverne kan dele viden og erfaringer og drøfte både faglige og sociale problemstillinger. Elevernes personlige samtalestil er basis for at indlede, fastholde og afslutte samtaler på en hensigtsmæssig måde.

Eleverne gives mulighed for at erfare, at udveksling af synspunkter via samtale er vejen til større forståelse af egen og andres situation.

Med tiden forventes det, at eleverne forstår aldersmæssige, geografiske og sociale varianter af dansk tegnsprog og kan reagere hensigtsmæssigt i kommunikation med andre, der bruger disse.

Undervisningen tilrettelægges, så eleverne får mulighed for at indgå i forskellige sammenhænge, hvor funktionen som mødeleder kan afprøves.

Undervisningen fokuserer på, at eleverne tilegner sig erfaring med og stadig større viden om de mundtlige genrer, så de bliver i stand til at vælge hensigtsmæssige udtryksformer. Undervejs evalueres elevernes formidling for eksempel ved samtale om videooptagelser af deres egne præsentationer.

Eleverne møder gennem undervisningen et bredt udvalg af litteratur på tegnsprog og opnår stadig stigende kompetence i at genfortælle, vurdere og perspektivere tegnsprogstekster.

Der er et stigende krav om tydelighed og variation i elevernes udtryksformer, ligesom fremstillinger i stigende grad forventes at være personlige, veldisponerede og i overensstemmelse med kommunikationssituationens rammer.

Drama, rollespil, dramatiske udtryksformer medfører kreativitet og æstetik i sproget.

I undervisningen styrkes elevernes lyst til at udtrykke sig i en personlig form, og der gives mulighed for at arbejde med deres formuleringsevne, for eksempel gennem genfortælling, referater, foredrag og frie fortællinger. Der fokuseres på valg af genre, register, fortællestil og andre sproglige virkemidler. Samtidig arbejdes der med retoriske teknikker som udarbejdelse af disposition, notering af stikord m.m. Både form og indhold i elevernes fremstillinger evalueres løbende.

Eleverne præsenteres for norsk og svensk tegnsprog i et omfang, der gør dem i stand til at kommunikere nogenlunde sikkert med jævnaldrende døve fra de to nabolande. Endvidere præsenteres ASL, så eleverne kan genkende sproget og i et vist omfang forstå det.

Gennem tolkning mellem dansk tegnsprog og dansk i forskellige sammenhænge opnår eleverne efterhånden fortrolighed med at kommunikere via tolk.

### **Dansk tegnsprogs egenart og variation**

Der lægges øget vægt på, at eleverne udvikler deres analytiske færdigheder. Eleverne støttes i selv at tage initiativ til at undersøge sammenhænge mellem sprog, indhold, genre og situation og i at anvende deres viden om egne og andres fremstillinger.

Ligeledes øges kravene til eleverne om at kunne iagttage og vurdere den æstetiske side af dansk tegnsprog. Der anvendes faglige termer i arbejdet med analyse af sprogformer, sproglig stil, sproglig korrekthed og sproglige virkemidler i skøn- og faglitterære tekster på dansk tegnsprog og i elevernes egne fremstillinger.

Elevernes erfaringer med at se på forskelle og ligheder mellem dansk tegnsprog og dansk øges gennem arbejdet med et givent indhold præsenteret på begge sprog. I denne sammenhæng arbejdes der med særlige karakteristika for dansk tegnsprog i forhold til både talt og skrevet dansk.

I arbejdet med at fastholde forløb på tegnsprog anvendes videooptagelser og enkel transskription.

### **Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element**

Undervisningen i dansk tegnsprog bør inddrage forskellige historie- og kulturbærende elementer, der fremmer den enkelte elevs forståelse af dansk tegnsprogs betydning for egen personlige og sociale udvikling.

Elevernes erfaringer med at bruge og redegøre for dansk tegnsprog som middel til underholdning, vidensformidling, overtalelse, argumentation, manipulation og konfliktløsning øges blandt andet gennem arbejdet med dramatiske udtryksformer og i reelle situationer. Samtidig trænes evnen til at vurdere værdier og værdiforestillinger i andres udsagn.

Undervisningen lægger op til, at eleverne analyserer, vurderer og perspektiverer betydningen af at være døv eller hørehæmmet med to sprog og de muligheder, det giver. Ligeledes undersøges dansk tegnsprogs betydning for den enkeltes personlige og sociale udvikling.

Eleverne gives mulighed for at analysere og vurdere tegnsproglitteratur, der har betydning for egen udvikling. Desuden fokuseres der på dansk tegnsprogs stilling i samfundet og dets betydning for døve og hørehæmmedes fællesskab.

Døve og hørehæmmedes organisatoriske fællesskaber og kulturelle traditioner, såvel nationale som internationale, er centrale i undervisningen. Ligeledes fokuseres der på personer og begivenheder med betydning for døve og hørehæmmedes liv og virke gennem tiden. I tilknytning hertil undersøger eleverne døve og hørehæmmedes levevilkår i Danmark ved at sammenligne med den historiske udvikling i det omgivende samfunds forestillinger og normer.



Læseplanen foreslår undervisningens progression i de fire tegnsprogsfaglige forløb. Det er vigtigt at understrege, at tegnsprogsundervisningen skal ses som en helhed, der blot for overskuelighedens skyld er beskrevet i fire områder.

Grundlaget for undervisningen er dels de faglige dimensioners indbyrdes sammenhæng og deres betydning for elevernes personlige, sociale og kulturelle liv og dels elevernes sprog, egne og fælles erfaringer, oplevelser, fantasi, tanker, følelser og viden. Centralt for faget er hver enkelt elevs udvikling af tegnsprogskompetence og udvikling af bevidsthed om sproget som både kommunikationsmiddel og kulturbærende element.

## **1. forløb – 1.-2. klassetrin**

Eleverne arbejder med dansk tegnsprog i mange forskellige situationer: ved at kommunikere med andre tegnsprogsbrugere samt ved at udforske tegnsproget i blandt andet leg og kreativt arbejde med sproget.

### **Dansk tegnsprog impressivt**

Eleverne opøver deres færdighed i at forstå dansk tegnsprog ved at aflæse andre elever, lærere, gæstelærere og tegnsprogstolke. Gennem god opmærksomhed får eleverne mulighed for at se og forstå forskellige varianter af dansk tegnsprog brugt i forskellige situationer. Stoffet hentes både fra fag- og skønlitterære tegnsprogstekster og fra elevernes og lærernes egne fortællinger på tegnsprog.

Arbejdsformen veksler, så eleverne vænner sig til at aflæse og forstå dansk tegnsprog både i små grupper og i større forsamlinger.

Eleverne skal arbejde med at

- forstå indholdet i en samtale, for eksempel om fælles oplevelser og om elevernes hverdag i og uden for skolen,
- forstå indholdet i en tegnsprogstekst,
- forstå dansk tegnsprog i legesituationer,
- forstå dansk tegnsprog i undervisningssituationer,
- være sprogligt opmærksomme,
- forstå dramatiserede fortællinger og oplevelser,
- forstå tolkning til dansk tegnsprog i relevante situationer.

### **Dansk tegnsprog ekspressivt**

Eleverne opøver deres færdighed i at udtrykke sig på dansk tegnsprog ved at arbejde med gode fortælle- og samtalevaner, herunder at tage ordet efter tur, være opmærksom på, hvad andre siger og udtrykke sig i forhold til situationen. Undervisningen bygger på elevernes umiddelbare tegnsproglige forudsætninger. Stoffet hentes fra tegnsprogstekster og fra elevernes og lærernes fortællinger.

Arbejdsformen veksler, så eleverne vænner sig til at deltage aktivt i samtale både i små grupper og i større forsamlinger.

Eleverne skal arbejde med at

- lege og eksperimentere med tegnsprog og tegnsprogsfortællinger,
- fortælle ud fra egen fantasi og erfaring,
- fortælle om egne oplevelser, tanker og følelser,
- samtale, for eksempel om fælles oplevelser, fælles undervisningsstof og om hverdagen i og uden for skolen,
- tage initiativ til at indlede og fastholde en samtale,
- deltage aktivt i samtale,
- dramatisere fortællinger og oplevelser,
- samarbejde og fremlægge i mindre grupper.

### **Dansk tegnsprogs egenart og variation**

Der arbejdes med sproglig opmærksomhed og med sikkerhed i at bruge dansk tegnsprog. Eleverne bruger blandt andet andres fortællinger på dansk tegnsprog til at snakke om og lege med formuleringer og betydninger. Forståelsen og brugen af dansk



tegnprog støttes af samtaler om udtryksformer og forholdet mellem udtryk og indhold. Der lægges vægt på samværet og den frie samtale om oplevelser, ligesom elevernes oplevelser og forståelse af dem danner udgangspunkt for deres fortællinger. Der arbejdes med tegnsprogs opbygning og grammatiske elementer på en kreativ og legende måde.

Arbejdet foregår dels i fællesskab som klasse, dels i mindre grupper eller parvis.

Eleverne skal arbejde med at

- være nuancerede i brug af enkelttegn og i konstruktion af sætninger,
- samtale om egen og andres sprogbrug, som de oplever den i samtale og fortællinger,
- samtale om tegnsprogsteksters forskellige stilarter,
- samtale om samspillet mellem sprogbrug og situation,
- opdage forskelle på udtryksmidler mellem dansk tegnsprog og dansk,
- opleve sproglige forskelle mellem dansk tegnsprog og dansk gennem sproglege og fortællinger,
- genkende ældre og nyere tegn.

### **Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element**

Med udgangspunkt i elevernes hverdag samtales der om, hvad dansk tegnsprog betyder for døve og hørehæmmedes identitet og selvopfattelse og for kommunikationen mellem døve og mellem døve og hørende.

Eleverne opnår gennem undervisningen kendskab til nogle af de kulturelle og organisatoriske fællesskaber og arrangementer, døve og hørehæmmede har.

Eleverne skal arbejde med at

- opnå kendskab til dansk tegnsprogs betydning for kommunikation og personlighed,

- forstå ældre dansk tegnsprog i samtale og i tekster på tegnsprog,
- udvikle forståelse for døve og hørehæmmedes historiske og kulturelle forhold og traditioner,
- opnå kendskab til tegnsprogsfortællinger, der udtrykker døve og hørehæmmedes værdier og normer,
- opnå kendskab til døve og hørehæmmede børns og unges fællesskaber (foreninger og fritidstilbud).

I første forløb omfatter undervisningen især

- litteratur på tegnsprog for børn, for eksempel historier, eventyr, rim og remser,
- elevernes og lærernes egne tekster, for eksempel fortællinger, beretninger, fælles arbejdstekster,
- gloser og begrebsdannelse,
- elementær iagttagelse af tekst, sætning, rim, rytme m.m. i dansk tegnsprog,
- tegnsprogs æstetiske muligheder, blandt andet rim, rytme og leg med gloser,
- brug af forskellige tilgange til arbejdet med tegnsprog, herunder illustrationer, film osv.,
- drama og teater.

## **2. forløb – 3.-4. klasses trin**

Elevernes arbejde med at øge deres praktiske færdigheder på dansk tegnsprog sker på grundlag af oplevelser, erfaringer og udforskning. Et vigtigt element heri er elevernes fortsatte tilegnelse af begreber og tegn. Samtaler og fortællinger i klassen er stadig centrale læringsituationer, hvorfra arbejdet med tegnsprogets faglige dimensioner og deres indbyrdes sammenhænge tager afsæt.

Elevernes forståelse for tegnsprog som basis for kulturelt fællesskab etableres. Desuden udvikles deres bevidsthed om elementære kommunikationsfærdigheder i situationer, hvor både tegnsprog og dansk bruges.

### **Dansk tegnsprog impressivt**

Elevernes opmærksomhed rettes i stigende grad mod udsagns og fortællingers opbygning og sproglige udformning. Eleverne arbejder med såvel indhold som form i fiktive og ikke-fiktive tegnsprogstekster udarbejdet til aldersgruppen. Eleverne arbejder med at udvikle strategier til at overvinde forståelsesbarrierer ved kommunikation med andre tegnsprogsbrugere og ved aflæsning af fortælling på video eller lignende.

Det præsenterede danske tegnsprog varierer i kompleksitet, mens norske og svenske tegnsprogsfortællinger holdes på et enkelt niveau.

Arbejdsformen veksler mellem individuelt arbejde og gruppearbejde. Enkelte faglige emner kan gennemføres med brug af tolk, så eleverne kan gøre erfaringer med at forstå dansk tegnsprog via tolkning. Udgangspunktet for aktiviteterne er fortsat fælles oplevelser med forskellige tekster på dansk tegnsprog beregnet for aldersgruppen.

Eleverne skal arbejde med at

- forstå andres udsagn i samtale og fortællinger,
- forstå budskabet i tekster på dansk tegnsprog,
- forstå hovedbudskabet i såvel improviserede som i tilrettelagte situationer,
- reflektere over samtalsituationens elementer,
- forstå kreativ tegnsprogsbrug i dramatiserede fortællinger,
- forstå og reflektere over fremstillingsformen i formidling via forskellige medier,
- forstå enkle fortællinger på norsk og svensk tegnsprog,
- forstå tolkning til dansk tegnsprog i faglige situationer.

### **Dansk tegnsprog ekspressivt**

Eleverne skal arbejde med at udtrykke sig klart og forståeligt. Der arbejdes med fortælleformen, så eleverne styrkes i at beskrive og berette sammenhængende og struktureret.

Arbejdet med mundtlige fremstillinger foregår såvel individuelt som i grupper.

Udgangspunktet for aktiviteterne er fortsat elevernes egne oplevelser og fortællinger samt tekster på dansk tegnsprog. Samtaler kan tilrettelægges således, at eleverne får mulighed for at udtrykke sig via en tolk.

Eleverne skal arbejde med at

- udtrykke sig i såvel improviserede som tilrettelagte situationer,
- udtrykke sig kreativt og varieret,
- udtrykke sig sammenhængende om følelser, tanker og oplevelser,
- genfortælle en beretning udarbejdet i gruppe,
- eksperimentere med fortælleformer,
- udtrykke sig hensigtsmæssigt og med stigende korrekthed i tegnvalg og tegnudførelse,
- udtrykke sig i samtale, hvor der medvirker tolk.

### **Dansk tegnsprogs egenart og variation**

Elevernes tegnsproglige opmærksomhed stimuleres og videreudvikles gennem samtale om egne og andres fremstillinger.

Der fokuseres på dansk tegnsprogs forskellige virkemidler, og eleverne arbejder med at analysere forskellige fremstillingsformer.

I arbejdet med det tegnsproglige udtryk inddrages dansk tegnsprogs grammatik. Eleverne stifter bekendtskab med dansk tegnsprogs stilarter og grammatiske elementer, og der arbejdes i et vist omfang med sammenligninger af grammatiske elementer i dansk tegnsprog og dansk. Desuden præsenteres eleverne for enkle notationsformer.

Eleverne skal arbejde med at

- iagttage og forholde sig til eget og andres sprog i samtale og i tekster på dansk tegnsprog,
- samtale om og forholde sig til dansk tegnsprogs virkemidler i improviserede og i tilrettelagte situationer,

- undersøge genre og handlingsforløb i tekster på dansk tegnsprog,
- samtale om sammenhængen mellem kommunikationssituation, tegnvalg og sprogbrug,
- undersøge tegns opbygning og modifikationer,
- undersøge udvalgte grammatiske forskelle og ligheder mellem dansk tegnsprog og dansk,
- sammenligne korte sekvenser af dansk tegnsprog og dansk,
- genkende ældre og nyere tegn,
- samtale om og forholde sig til tegnsprogskommunikation ud fra egne og andres fortællinger, for eksempel på video.

### **Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element**

Der arbejdes med betydningen af det sociale fællesskab baseret på dansk tegnsprog og med sammenhænge mellem sprog og kultur. Arbejdet bygger på samvær og samtaler med udgangspunkt i elevernes umiddelbare oplevelse og forståelse af situationer og fortællinger beregnet for aldersgruppen. Endvidere kan gæstelærere samt besøg på institutioner eller hos organisationer for døve og hørehæmmede lægge op til både individuelle og fælles refleksioner over identitet og tilhørsforhold.

Eleverne skal arbejde med at

- undersøge og begrunde eget sprogvvalg i forskellige situationer,
- reflektere over tegnsprogs betydning for egen og andres identitet,
- anvende dansk tegnsprog relevant i forskellige sociale situationer,
- forstå voksne døve og hørehæmmedes beretninger,
- kommunikere med elever på andre skoler for døve og svært hørehæmmede, for eksempel via videobrev og webkamera,
- undersøge og forholde sig til døve og hørehæmmedes levevilkår, traditioner, værdier og normer i Danmark,
- tilegne sig viden om markante personer og begivenheder i døve og svært hørehæmmedes historie i Danmark.

Undervisningen i 2. forløb omfatter især

- nyere og ældre tekster på dansk tegnsprog,
- elevernes egne og fælles fiktive og ikke-fiktive beretninger,
- litterære sammenhænge mellem tid, forfatter, genre og tema,
- tegnsprogs æstetik,
- tegnsprogspoesi og -drama,
- ældre og nyere dansk tegnsprog,
- varianter af dansk tegnsprog,
- sagtekster på dansk tegnsprog, for eksempel tv-programmer på tegnsprog og videoklip på internettet,
- fortællinger på norsk og svensk tegnsprog beregnet for aldersgruppen.

### **3. forløb – 5.-6. klassetrin**

Elevernes fortsatte arbejde med udvikling af deres praktiske færdigheder på dansk tegnsprog foregår gennem oplevelser og erfaringer med sproget samt udforskning og begyndende analyse af sproget og dets anvendelse. Elevernes tegnsproglige forståelses- og udtryksfærdigheder udvikles og styrkes gennem samtaler og fortællinger i såvel improviserede som tilrettelagte situationer i forskellige sociale sammenhænge. Elevernes tilegnelse af grammatiske færdigheder tager udgangspunkt i klassens arbejde med kommunikation og tekster på dansk tegnsprog. Dansk tegnsprogs rolle i døve og hørehæmmedes kulturelle fællesskab undersøges. Desuden arbejder eleverne med deres kommunikationsfærdigheder i situationer, hvor både tegnsprog og dansk bruges.

#### **Dansk tegnsprog impressivt**

Der arbejdes med at udvikle og styrke elevernes forståelse af dansk tegnsprog. Samtaler i større og mindre grupper er stadig centrale og kravene til elevernes indholdsforståelse samt analyse og vurdering af dansk tegnsprog skærpes.

Der arbejdes med strategier til overvindelse af forståelsesproblemer i kommunikation med andre tegnsprogsbrugere samt forståelsesproblemer ved aflæsning af fortællinger på video eller lignende.

Der arbejdes med et varieret udvalg af tekster på dansk tegnsprog. Teksterne er et bredt udvalg af skøn- og faglitteratur, og gennem arbejdet opbygger eleverne indsigt i karakteristiske træk ved teksters opbygning og tegnsproglige udformning inden for forskellige genrer. Undervisningen tilrettelægges, så elevernes arbejde med dansk tegnsprog varierer mellem individuel og parvis opgaveløsning, samt arbejde i gruppe og fælles i klassen, på skolens medieværksted eller hjemme.

Eleverne skal arbejde med at

- opnå sikkerhed i forståelsen af dansk tegnsprog,
- forstå sociale, regionale og aldersbetingede varianter af dansk tegnsprog,
- forstå og fastholde informationer,
- forstå dansk tegnsprog i samtale, fortælling, fremlæggelse og foredrag samt i tv-udsendelser beregnet for aldersgruppen,
- forstå forskellige genrer på dansk tegnsprog,
- kende til sammenhængen mellem sproglig stil og kommunikationssituationen,
- skelne mellem brug af forskellige registre,
- forstå tolkning til dansk tegnsprog i forskellige sammenhænge,
- forstå fortællinger på norsk og svensk tegnsprog beregnet for aldersgruppen,
- blive bekendt med amerikansk og britisk tegnsprog.

### **Dansk tegnsprog ekspressivt**

Der arbejdes med fortsat udvikling af elevernes udtryksfærdighed. Dialogen i klassen og i grupper er central, og kravene til præcision, disponering og argumentation bliver stadig større. Eleverne udvikler deres færdighed i at udtrykke sig sammenhængende, sikkert og varieret på dansk tegnsprog ved at arbejde med samtale, diskussionsteknik, responsteknik, fortælling og fremlæggelsesformer. Stoffet hentes fra fag- og skønlitterære tegnsprogstekster, fra elevernes og lærernes egne og fælles beretninger, fra gæstelærere og fra elektroniske medier som for eksempel tv og internet.

Der arbejdes med sammenhængende fremstilling og med indledning og afrunding. Desuden arbejdes der med tegnudførelse, stil og registerbrug i elevernes egne tegnsprogsproduktioner. Elevernes fortælling og forberedte fremstilling står centralt i undervisningen.

Arbejdsformerne varierer, så eleverne får mulighed for at arbejde individuelt, parvis og i større og mindre grupper. Der arbejdes med fortælling, fremlæggelse og samtale i forskellige sammenhænge.

Eleverne skal arbejde med at

- tage initiativ til, fastholde og afslutte samtaler og diskussioner både som deltager og som ordstyrer,
- udtrykke sig sammenhængende og personligt om forskellige begivenheder og i forskellige situationer,
- udtrykke sig varieret og hensigtsmæssigt i forhold til kommunikationssituationen,
- udtrykke sig nuanceret om tanker og følelser,
- udtrykke sig hensigtsmæssigt, sammenhængende, sikkert og varieret i forskellige situationer og sammenhænge,
- referere, kommentere og diskutere faglige oplæg og emner, blandt andet som ordstyrer i mindre forsamlinger,
- formidle fagligt stof via tolkning til dansk.

### **Dansk tegnsprogs egenart og variation**

Elevernes iagttagelser, oplevelser og eksperimenter med dansk tegnsprog danner grundlag for en nærmere analyse af udvalgte sproglige fænomener samt opbygning af viden om dansk tegnsprogs grammatik. Der arbejdes med gengivelse, meddigtning, beskrivelse, analyse og fortolkning af tekster på dansk tegnsprog.

Dansk tegnsprogsgrammatik inddrages i analysearbejdet, og der fokuseres på sprogbrug og sprogrigtighed. Videooptagelse af egne og andres fortællinger på dansk tegnsprog er et væsentligt redskab i dette arbejde.



Der arbejdes med situationsbestemte formuleringer, fremførelser og argumentationer med udgangspunkt i elevernes umiddelbare oplevelser og erfaringer. Begyndende analytisk forståelse af sammenhænge mellem sprog, genre, handlingsforløb, personer og miljø samt synsvinkel og situation spiller en vigtig rolle i arbejdet med tekster på dansk tegnsprog.

Arbejdsformen varierer mellem fælles samtale om stoffet i klassen, individuelt arbejde og samarbejde parvis eller i grupper.

Eleverne skal arbejde med at

- iagttage, analysere og kommentere tegnvalg og tekster på dansk tegnsprog,
- beskrive, analysere og samtale om dansk tegnsprogs opbygning og virkemidler,
- undersøge og beskrive grammatiske elementer og deres anvendelse og betydning i dansk tegnsprog,
- undersøge og beskrive tegndannelse,
- sammenligne og beskrive forskelle og ligheder mellem dansk tegnsprog og skrevet dansk,
- forstå principperne for tegnskrift og transskriptionssystem,
- forstå enkle notationer i tegnskrift og transskription.

### **Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element**

Der arbejdes fortsat med at styrke elevernes sproglige og personlige identitet som døv eller hørehæmmet i Danmark.

Der arbejdes med dansk tegnsprogs udvikling, vilkår og status gennem tiden. Eleverne præsenteres for materialer om personer og begivenheder, som har haft betydning for døve og hørehæmmedes vilkår, sprog og identitet i Danmark og i verden.

Eleverne skal arbejde med at

- at udvikle egen personlighed og identitet som tegnsprogsbruger,
- bruge tegnsprog som udtryksmiddel i forskellige situationer ud fra egne oplevelser og erfaringer og ud fra egen viden,
- analysere dansk tegnsprogspoesi,

- iagttage, beskrive og sammenligne døves og hørendes måder at udtrykke sig kreativt på,
- analysere og beskrive historiske tekster på dansk tegnsprog eller dansk, som illustrerer døves kulturelle traditioner, levevilkår, normer og værdier,
- kende betydningen af danske døves og hørehæmmedes organisatoriske fællesskaber, for eksempel foreninger og websteder,
- analysere indhold, værdier og holdninger i andres udsagn og i tekster på dansk tegnsprog,
- opleve, forstå og finde styrken i rollen som bruger af dansk tegnsprog som minoritetssprog,
- kende til tosprogethed som begreb og som egenskab,
- iagttage og sammenligne sproglige normer blandt døve, hørehæmmede og hørende gennem rollespil og drama.

Undervisningen i 3. forløb omfatter især

- nyere og ældre skøn- og faglitterære tekster på dansk tegnsprog,
- anden visuel fiktion, for eksempel billeder, teater, film, herunder tegnefilm, mv.,
- elevernes individuelle og fælles tekster på dansk tegnsprog, herunder fiktive og ikke-fiktive handlingsforløb, fortællinger, beskrivelser og sagsfremstillinger, referater, digte, drama samt anmeldelser,
- grammatiske begreber,
- tegnklasser og tegns modifikationer,
- tegnsprogs og tegnsprogsteksters opbygning og æstetik,
- tekster på svensk og norsk tegnsprog.

#### **4. forløb – 7., 8. og 9. klassetrin**

Hovedvægten lægges på den præcise og nuancerede brug af dansk tegnsprog, hvor bearbejdelsen af oplevelser og erfaringer i stigende grad støttes af analytisk virksomhed. De tegnsprogsfaglige dimensioner integreres videst muligt i arbejdet med kommunikation, tekster på dansk tegnsprog og med kulturelle aspekter for at styrke elevernes bevidsthed om at være tosprogede borgere i samfundet.

### **Dansk tegnsprog impressivt**

Elevernes forståelse af dansk tegnsprog og dets udtryksmuligheder videreudvikles gennem samtale og adgang til varieret tegnsprogsbrug.

Sikkerhed i forståelsen af tekster på dansk tegnsprog styrkes ved at arbejde på forskellig måde med stoffet. Hensigtsmæssige arbejdsmåder – afhængig af genre, krav og formål – er med til at forberede den enkelte elev til sikker og selvstændig tilegnelse af stoffet.

Eleverne arbejder med tekster på dansk tegnsprog både individuelt og som par, i gruppe eller som klassearbejde. Udbuddet af tegnsprogstekster, blandt andet i elektronisk form på skolens medieværksted, indgår i elevernes arbejde med at fordybe sig i stoffet og eksperimentere med forskellige udtryksformer.

Eleverne skal arbejde med at

- tilegne sig indholdet i tegnsprogstekster selvstændigt,
- forstå dansk tegnsprog i forskellige situationer og med specifikke formål samt reagere hensigtsmæssigt herpå,
- analysere og vurdere fremstillingsformen i tekster på dansk tegnsprog,
- forstå tolkning til dansk tegnsprog i relevante situationer, for eksempel i forbindelse med projekter, foredrag og teater,
- undersøge ligheder og forskelle mellem dansk tegnsprog og norsk eller svensk tegnsprog,
- forstå gloser og enkle tekster på amerikansk og britisk tegnsprog.

### **Dansk tegnsprog ekspressivt**

Der arbejdes med samtale og længere fremstilling samt med mødeteknik og forskellige former for debat. Der lægges vægt på, at eleverne benytter dansk tegnsprog relevant i forhold til situationen og i overensstemmelse med gängse sociale omgangsformer.

Eleverne træner deres personlige udtryksfærdighed i arbejdet med sammenhængen mellem genre, indhold og situation.

Tegnforråd, tegnførelse, nonverbale signaler, brug af tegnrum og rytme indgår i elevernes arbejde med at udvikle sikkerhed i fremstilling på dansk tegnsprog.

Eleverne skal arbejde med at

- samtale og debattere forskellige emner i forskellige sammenhænge,
- argumentere og perspektivere deres synspunkter,
- genfortælle og referere tydeligt og præcist,
- formidle i forskellige fiktive og ikke-fiktive genrer,
- udtrykke sig med sproglig fantasi, variation, præcision og korrekthed,
- udtrykke sig i poesi og drama,
- vurdere, kommentere og diskutere egne og andres tekster, både hvad angår indhold og fremførelse,
- vælge relevant sprogbrug i forskellige situationer,
- udtrykke sig sikkert via tolk i relevante situationer.

### **Dansk tegnsprogs egenart og variation**

Eleverne arbejder med sammenhængen mellem indhold og form og med samspillet mellem sprog, indhold, genre og situation. Dansk tegnsprogs udtryksformer og stilarter analyseres og vurderes, og det æstetiske aspekt inddrages. Sproglære og sprogrigtighed integreres i arbejdet med tekster på dansk tegnsprog.

Med udgangspunkt i elevernes oplevelser og deres forståelse af tegnsprogstekster arbejdes der med analyse, fortolkning og vurdering af teksternes form og indhold. I arbejdet indgår sammenligning med danske tekster.

Arbejdet med at analysere, fortolke, vurdere og perspektivere tekster på dansk tegnsprog foregår såvel individuelt som parvis og i grupper.

Eleverne skal arbejde med at

- iagttage, beskrive, analysere og kommentere egen og andres sprogbrug i samtale og i tekster på dansk tegnsprog,
- undersøge og beskrive dansk tegnsprogs grammatik,
- iagttage, beskrive og vurdere tekster på dansk tegnsprog med hensyn til genre, virkemidler, funktion og opbygning,
- iagttage og udarbejde medieproduktioner, for eksempel på video eller andre elektroniske medier,
- undersøge og beskrive forskelle i fremstilling på dansk tegnsprog og dansk,
- fastholde dansk tegnsprog ved hjælp af enkel transskription.

### **Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element**

Der arbejdes med elevernes selvstændige vurdering af dansk tegnsprogs betydning for den enkelte og for gruppen af døve og hørehæmmede i Danmark. Udgangspunktet er den enkelte elevs refleksioner over egen og andres identitet samt tilhørsforhold til minoritetsgruppen og til majoritetsgruppen. Elevernes tosprogethed med dansk tegnsprog og dansk er et væsentligt emne i undervisningen. Arbejdet bygger på elevernes erfaringer i hjem, skole og fritid.

Undervisningen tilrettelægges, så eleverne møder dansk tegnsprog og danske tegnsprogsbrugeres historie og kultur på en måde, der lægger op til elevernes selvstændige stillingtagen.

Elevernes møde med døve og hørehæmmedes organisationer samt undersøgelser af døve og hørehæmmedes nationale og internationale fællesskaber har en central plads i arbejdet med døve og hørehæmmedes levevilkår gennem tiden.

Eleverne skal arbejde med at

- beskrive og begrunde eget sprogvvalg i kommunikationen med omverdenen,
- analysere og vurdere betydningen af dansk tegnsprog og dansk for egen udvikling og egne muligheder,

- analysere og vurdere døve og hørehæmmedes værdier og normer, kulturelle traditioner og levevilkår,
- beskrive samspillet mellem tid, sted og tegnsprogligt udtryk i historiske tekster på dansk tegnsprog,
- analysere og vurdere dansk tegnsprogs status og betydning for døve og hørehæmmedes identitet, historie og kultur ud fra forskellige tekster,
- inddrage viden om betydningsfulde personer og begivenheder i perspektiveringen af døve og hørehæmmedes værdier, normer og traditioner,
- analysere og vurdere betydningen af døve og hørehæmmedes nationale og internationale organisationers aktiviteter.

Undervisningen i 4. forløb omfatter især

- nyere og ældre skønlitterære tekster på dansk tegnsprog, for eksempel poesi, fortællinger, eventyr og essays,
- nyere faglitterære tekster på dansk tegnsprog, for eksempel tv-udsendelser på tegnsprog og websider med information på tegnsprog,
- anden fiktion, for eksempel film,
- elevernes tegnsprogstekster, for eksempel fiktive og ikke-fiktive handlingsforløb, fortællinger, redegørelser, genstands-, person- og handlingsbeskrivelse,
- grammatiske udtryk,
- forhold vedrørende gloseforråd, tegndannelse, faste udtryk og vendinger,
- disponering af stof ved fremførelse og forhold vedrørende indhold og form,
- billedsprog, poetisk tegnsprog, tegnsprogsrim, rytme, leg med tegn,
- faktaprogrammer i elektroniske medier og film,
- billeder, for eksempel fortællende og informative billeder,
- medieproduktioner med norsk og svensk tegnsprog,
- medieproduktioner med amerikansk og britisk tegnsprog,
- brug af tolk, både som afsender og som modtager.



## Forslag til undervisningsvejledning

### **Dansk tegnsprog impressivt og ekspressivt Samtale**

Samtalen er grundlæggende for samspillet mellem mennesker, og den rummer samtidig muligheden for selvrefleksion og indsigt i andre menneskers tanker, følelser, erfaringer og viden. Samtalens kvalitet har nøje sammenhæng med deltagerens engagement og nærvær og med de omgivende betingelser for samtalen (tid, sted, parter). Elevernes behov for at samtale om deres liv og oplevelser og de følelser, der er forbundet hermed, tilgodeses i tilrettelæggelsen af undervisningen.

Eleverne skal have lejlighed til at afprøve flest mulige samtalsituationer. Beretninger har stor betydning for opøvelsen af tegnsproglig opmærksomhed, men alle typer samtaler, der passer til elevernes alder og stoffet, er relevante. Det kan være dialoger, gruppesamtaler, foredrag, videosamtaler, webbaserede samtaler og samtaler via tolk.

I undervisningen er samtalen ofte emnerelateret og fælles, hvor læreren er formidler og eleverne aktive medspillere. Eleverne bringer hverdags samtalen ind i undervisningen, hvor den underlægges andre krav om relevans i emnevalg samt tydeliggørelse af strukturen. I undervisningen skal der ikke blot skabes rum for mange forskellige typer af samtaler, men også for, at eleverne gennem øvelser og eksperimenter opnår erfaring med og dermed bevidsthed om samtals mange facetter. Det er vigtigt, at læreren stiller autentiske spørgsmål, der viser ægte interesse for elevernes bidrag i samtalen. Læreren kan med sine spørgsmål bygge videre på det, eleverne har sagt, og dermed støtte elevernes egen refleksion. Antallet af ja/nej-spørgsmål bør reduceres til fordel for en interaktiv kommunikation.

Hyppig evaluering af klasse- og gruppesamtaler er nødvendig.



Herved får eleverne mulighed for at finde frem til, hvad der får en samtale til at fungere, og hvad der får den til at gå i stå, og for at forstå, at det mundtlige udtryk påvirkes af indholdet, situationen samt deltagerens personlige styrker og svagheder.

Det gælder primært om at rette elevernes opmærksomhed mod, om kommunikationen fungerer, snarere end mod detaljer i det sproglige udtryk. Og det handler om at skærpe elevernes kritiske sans for kommunikation, ikke blot i undervisningen, men også i det sociale liv. Træning i at opfatte, når en kommunikation fungerer eller ikke fungerer, vil give dem erfaring og analytisk opmærksomhed på samtalens nuancer.

### **Udtrykke og forstå**

Kommunikation er af grundlæggende betydning for udvikling og trivsel. Ved at møde og selv udvikle evnen til at anvende et levende tegnsprog styrkes elevernes mulighed for kontakt og kommunikation med andre, der anvender tegnsprog.

Man kan i lighed med dansk talesprog betegne dansk tegnsprog som et flygtigt sprog, og begrebet mundtlig kommunikation kan også bruges om kommunikation på tegnsprog. Mundtlig kommunikation opstår i den aktuelle situation og i kraft af de mennesker, som medvirker. For den enkelte elev giver følelsen af at beherske dansk tegnsprogs muligheder et godt fundament for at komme igennem med sit budskab.

I den mundtlige kommunikation skærpes elevernes sans for tegnsproglig variation og præcision og for elementære fortælle-tekniske mekanismer. På alle klassetrin eksperimenteres med at formulere sig og fortælle, og der tilrettelægges situationer, hvor samtale- og fortællekonventioner på tegnsprog opøves.

Gennem mødet med mange eksempler på dansk tegnsprog og gennem egne eksperimenter med videooptagelser om forskellige emner vil eleverne opfange, udnytte og efterhånden kunne diskutere dansk tegnsprogs forskellige virkemidler. Opmærksomheden på dansk tegnsprog trænes blandt andet gennem

genfortælling og dramatisering af andres fremstillinger og gennem elevernes egne produktioner af tekster i forskellige genrer på dansk tegnsprog. Gennem hele skoleforløbet skal eleverne have lejlighed til at udtrykke sig på dansk tegnsprog i forskellige genrer og i mange sammenhænge. Efterhånden som deres tegnsproglige sikkerhed øges, kan eleverne påtage sig at være mødeleder eller forberede oplæg alene.

Eleverne skal kunne følge med i og forstå fortællinger og informationer, som gives af andre, der taler i en sammenhængende form. Når eleverne præsenteres for andres brug af tegnsprog, søger de efter mening i det, der bliver fortalt. Det er væsentligt, at undervisningen lægger op til elevernes udvikling af strategier til at forstå andres tegn og sætninger på tegnsprog ud fra indholdsmæssige sammenhænge. Eleverne støttes i at benytte forskellige forståelsesstrategier. Strategien kan være knyttet til kendskab til emnet, til anvendte begreber, til dansk tegnsprogs system eller til forhold i konteksten. En væsentlig støtte for at forstå det sproglige budskab er elevernes forforståelse. Ud fra emnet, der arbejdes med, eller titlen på en fremstilling kan eleven slutte sig til et indhold, for eksempel "Ældre fortæller" og "Lejrskole i 3. klasse". Ligeledes kan eleven benytte sin viden om et emne til at slutte sig til meningen med et ukendt tegn. Eller eleven kan bygge sin forståelse på mimik, rytme og fremhævelse i tegnsprogsteksten. Disse strategier styrker en sikker forståelse af dansk tegnsprog.

En elev, som ikke har så mange erfaringer med at kommunikere på tegnsprog, vil ofte benytte en og samme strategi i lang tid, mens den erfarne elev vil kunne variere sit strategivalg i forhold til teksttypen, indholdet eller situationen. Eleverne må støttes i at benytte forskellige forståelsesstrategier både i forhold til tekster på tegnsprog og i forhold til kommunikationssituationer af voksende kompleksitet og sværhedsgrad.

### **Elevernes frie fortælling**

Elevernes frie fortællinger inspireres af mødet med mangeartede fortællinger på dansk tegnsprog. Jo flere fortællinger,

eleverne har mødt gennem deres opvækst, jo større er deres basis for udvælgelse af tema, indhold og fremførelse. Deres fortrolighed med døve og hørehæmmedes traditionelle fortællinger giver mulighed for at genbruge strukturer, genrer og indholdselementer herfra. Elevernes produktion af fortællinger på tegnsprog foregår med fordel som procesorienteret undervisning. Man kan dramatisere, lave brainstorm og mindmap. Eleverne kan tale sammen om det, de skal fortælle eller fremlægge. De kan finde oplysninger om det for eksempel ved at se tegnsprogede tv-udsendelser, videoer, cd-rom'er og dvd'er samt eventuelt ved at søge på internettet, i film, bøger, aviser eller tidsskrifter. Undervisningen skal hjælpe dem til variation i valg af genre og til præcisering af det tegnsproglige og fortælletekniske udtryk.

Eleverne kan arbejde med interaktive fortællinger, for eksempel lave en rundehistorie, hvor en starter og de andre fortsætter historien, eller de kan arbejde med historierouletter, hvor de opbygger en historie ud fra nogle oplysninger, de får ved lodtrækning. Man kan stoppe en tegnsprogsfortælling og lade eleverne alene, parvis eller i grupper digte videre på historien ud fra spørgsmålet: Hvad tror I, der sker nu?

Eleverne må lære at turde fortælle løs. De første uforpligtende udkast og ideer er vigtige, de sætter gang i processen. Ved spontan hurtigfortælling trækker sproget tankerne med sig – ideer og tanker kommer myldrende, uden at man nødvendigvis har tænkt det hele igennem på forhånd. Denne følelse er i sig selv befordrende for elevernes lyst til at fortælle. I næste omgang kan eleverne så strukturere og finde frem til, hvad de kan bruge til at komme videre på.

Ideer fra procesorienteret skrivning kan med fordel inddrages ligesom responsteknik. Ved inddragelse af elementer fra skrivprocessen er det imidlertid vigtigt, at underviseren holder sig for øje, at tegnsprog er et talt sprog, og at standardiserede regler og retningslinjer for kommunikation og tegnsprogede fremlæggelser har vide rammer for, hvad man kan og ikke kan. Dette gælder også ved bearbejdning af videooptagede fremlæggelser.

En særlig genre er elevernes beretninger fra deres eget liv, hvorved de individuelle oplevelser bliver tilgængelige for en fælles bearbejdning. Emner som oplevelser med familien, fritidsaktiviteter, en film, en sjov situation osv. kan fortælles enkeltvis i plenum eller i mindre grupper, og de individuelle beretninger kan inspirere til produktion af fælles fortællinger eller dramatisering.

Den gode fortælling er ikke en færdighed, som alle mestrer umiddelbart, hverken børn eller voksne. Den kræver forberedelse og træning og er en naturlig del af tegnsprogsundervisningen i hele skoleforløbet.

### **Bunden fremstilling**

Bunden fremstilling dækker den formelle og forberedte tegnsprogsfortælling og -fremstilling. Eleverne skal arbejde med at formulere deres tanker og synspunkter på måder, som fanger andres interesse og får dem til at følge med i fremstillingen og eventuelt indgå i dialog. Det er væsentligt, at eleverne til stadighed får mulighed for at øve sig i at formulere sig og bearbejde og forbedre deres formuleringer. I denne proces er både lærerens og de øvrige elevers respons en væsentlig faktor. En form kan være at lade de øvrige elever fremhæve gode og mindre gode elementer i en fremstilling og kommentere både indhold og form.

Ved længere fremstillinger kan eleverne samarbejde om forberedelsen af et foredrag, oplæg eller en fremlæggelse og sammen vurdere sprogbrugen, stilen og argumentationen. I sådanne forløb kan eleverne få mulighed for mere eksperimenterende fremstillingsformer og for anvendelse af forskellige genrer med dertil hørende kendetegn.

Som oplæg til arbejdet med fremstillinger kan bruges forskelligt visuelt materiale samt forskellige tekster på dansk tegnsprog. Tekster på dansk tegnsprog som oplæg til elevernes egne fremstillinger er et vigtigt arbejdsmateriale, idet eleverne kan øve sig i at angive kun det væsentlige, disponere teksten, samt kom-

mentere den eller argumentere for og imod den oprindelige teksts påstande. Teksterne skal relatere til elevernes erfaringsverden og kunne inspirere til engagement og fordybelse. I arbejdet med teksterne indgår øvelser i referat, resume, genfortælling og kommentering.

Det er ligeledes væsentligt at beherske kommunikationsformen i debat og diskussion, hvor deltagernes indlæg bestandig fremtvinger krav om forståelse, vurdering og hensigtsmæssig reaktion. I undervisningen tilrettelægges situationer, hvor eleverne kan øve sig i at udtrykke synspunkter og kommentarer.

### **Lærerens fortælling**

Lærerens spontane og forberedte fortællinger på tegnsprog er gennem hele skoleforløbet et vigtigt element for elevernes oplevelse, indlevelse og fortolkning af verden og en god inspiration for elevernes egne fortællinger. Lærerens fortælling er endvidere relevant i arbejdet med eventyr, ældre og nyere fremstillinger, rim og remser, vittigheder osv. på dansk tegnsprog.

En fordel ved lærerens og andre voksnes fortællinger er, at tema og indhold kan vælges i relation til klassens interesser, mens det sproglige niveau kan lægges, så eleverne bringes videre i deres sproglige udvikling. Gennem lærerens fortælling kan eleverne møde nye tegn og vendinger og få en oplevelse af dansk tegnsprog, der baner vejen for nye sproglige kompetencer. Lærerens fortælling kan således have værdi både som oplevelse og som grundlag for læring.

Lærerens tegnsprogsfortælling er således mere end underholdning og bør tildeles en stor del af undervisningstiden, især i begynderundervisningen. I de ældre klasser bør læreren også give sig tid til at fortælle for herved at inddrage eleverne i diskussion om indhold og sproglig form.

### **Tekster på dansk tegnsprog**

I tegnsproglitteratur og især i tegnsprogsdrama findes dialoger, samtaler, monologer osv., som kan bruges som grundlag for

analyse af tegnsprog, og som kræver kendskab til dansk tegnsprogs variation for at blive forstået.

Tekster på dansk tegnsprog kan fastholdes elektronisk for at kunne bruges i undervisningen. Nyere tekster findes allerede på videobånd eller dvd, men i begrænset omfang. Ældre tekster må gøres tilgængelige gennem lærerens formidling eller ved at have gæstelærere i klassen.

Dansk tegnsprogspoesi er udviklet som genre, efter at tegnsprog har fået status som både redskabs- og dannelsesfag. Eleverne bør på alle klassetrin arbejde med at forstå og også udtrykke sig med de sproglige virkemidler, som er karakteristiske for billedlig og poetisk tegnsprogsbrug.

Elevernes arbejde med litteratur på dansk tegnsprog bliver i en overgangsperiode et pionerarbejde for lærer og elever i fællesskab, indtil der er produceret tilstrækkeligt med tegnsproglitteratur til at kunne dække behovet for tekster på alle klassetrin inden for forskellige genrer og perioder.

Arbejdet med dansk tegnsproglitteratur kan i de yngste klasser foregå i forbindelse med emneundervisning eller som leg med udtryk på tegnsprog. På mellemtrinnet kan der for eksempel inviteres døve med forskellig baggrund og alder som gæstelærere, når der fokuseres på nyere eller ældre litteratur. I de ældste klasser vil det være muligt at arbejde med at analysere og diskutere tegnsprogstekster i forskellige genrer og fra forskellige perioder.

### **Rollespil og drama**

At agere en situation kan være en velegnet ramme for at forberede og bearbejde samtaleforløb. Ved at være aktiv medskaber af spillet og replikkerne får eleven mulighed for at eksperimentere med betydningen af formulering og præcision i kommunikationen. Man kan således før, under og efter spillet træne alle typer mundtlige situationer og sætte et bredt spektrum af sprogfunktioner i spil.

Gennem praktisk arbejde og oplevelser med forskellige former for improvisation, rollespil og teaterforestillinger udvikler eleverne færdigheder i at forstå og udtrykke kreativ tegnsprogsbrug.

Rollespillet rummer muligheden for at rette den sproglige opmærksomhed mod særlige sproglige og kommunikative forhold. Samtidig giver det at spille en rolle mulighed for at leve sig ind i andre menneskers tanker og følelser. Elevernes egne rollespil og opbygning af dramatiske forløb kan danne udgangspunkt for det videre arbejde med at analysere tegnsprogstekster for tilsvarende situationer.

Kreative tegnsproglige aktiviteter bør indgå i det tegnsproglige arbejde gennem hele skoleforløbet, og efterhånden som eleverne opbygger deres tegnsproglige opmærksomhed og bevidsthed, kan den dramatiske form varieres og tilpasses sammenhængen med andre faglige områder i tegnsprogsundervisningen og med andre af skolens fag.

### **Tegnsprog i Norden og i andre lande**

Der er tradition for at døve i Norden mødes ved kulturelle arrangementer. Det er derfor en vigtig kompetence, at døve fra de skandinaviske lande kan kommunikere indbyrdes. Eventyr og poesi på norsk og svensk tegnsprog kan supplere tekster på dansk tegnsprog på mellemtrinet, hvor det også vil være naturligt at inddrage elevernes egne oplevelser fra rejser eller børnefilm og teater for børn.

Der er ingen nedre grænse for, hvornår man kan inddrage norske og svenske tegnsprogstekster. I princippet kan alle lettilgængelige tegnsprogstekster og i særdeleshed børne-tv og -film indgå i undervisningen i dansk tegnsprog, hvis det kan skabe større vingesus, perspektiv eller humor i klassen. Det kan desuden anbefales at anvende tv-udsendelser på norsk og svensk tegnsprog samt fortællinger på video eller i anden elektronisk form på norsk og svensk tegnsprog. En anden mulighed er onlinekommunikation med nordiske venskabsklasser.

Elevernes færdighed i at forstå norsk og svensk tegnsprog udvikles gradvis gennem en tilvænning ved jævnlige møder med disse sprog. Hovedvægten ligger på de nordiske tegnsprog, men når folkeskolens undervisning begynder at omfatte fremmedsprogsundervisning, vil det være naturligt også at inddrage internationale tegn og andre nationale tegnsprog. I folkeskolens mellemste og ældste klasser præsenteres eleverne således for engelsk (BSL) og amerikansk (ASL) tegnsprog som et naturligt led i deres forståelse af døve og hørehæmmedes internationale samarbejde om tegnsproglige og kulturelle forhold.

### **Tolkning mellem dansk tegnsprog og dansk**

Døve og hørehæmmede elever vil i forbindelse med uddannelse, erhverv og socialt liv have brug for tolkning mellem dansk tegnsprog og dansk. Udbyttet af tolkningen afhænger først og fremmest af, om eleven er en sikker tegnsprogsbruger, men også af elevens viden om tolkesituationens forskellige elementer, herunder for eksempel forsinkelse i meddelelsesforløbet og særlige turtagingsforhold.

I begynderundervisningen vil eleverne ofte opleve, at andres samtale på dansk bliver tolket til dansk tegnsprog eller genfortalt af de voksne, der er til stede. Brug af professionelle tegnsprogstolke forekommer efterhånden blandt andet, når skolen har fællesarrangementer så som foredrag og oplæg eller teater på et talt sprog, eller når klassen er på ture.

Gennem hele skoleforløbet skal undervisningen forberede eleverne på tegnsprogstolkede situationer og de kommunikative forhold, de rummer, for at eleverne kan udvikle deres viden om, at der her stilles særlige krav til deres opmærksomhed og særlige betingelser for deres aktive medvirken.

### **Dansk tegnsprogs egenart og variation**

#### **Sproglære**

At kende sproglige varianter har stor betydning for elevernes tilegnelse af dansk tegnsprogs grammatik. Gennem mødet med forskellige tekster på tegnsprog får eleverne erfaringer med



tekstopbygning og grammatik. I arbejdet med tegnsprogstekster er fællesskabet og samtalen om teksten af stor betydning. Tegnsprogsteksten kan være udgangspunktet for en samtale, men også genstand for en fælles undersøgelse eller analyse, der får eleverne til at involvere sig og inddrage deres erfaringsverden.

Sproglæren omfatter regler og normer og konventioner for brugen af dansk tegnsprog. I tegnsprogsundervisningen drejer det sig om, at eleverne udvikler deres ubevidste beherskelse af sprogregler til bevidst viden. Denne undervisning må i høj grad bygge på elevernes egne undersøgelser, eksperimenter og ræsonnementer. Tegnsprogsundervisningen bør også sigte mod, at eleverne opnår kendskab til grammatisk terminologi.

Elevernes opfattelse af dansk tegnsprog må ikke blive låst fast i regler og skemaer. Tværtimod bør deres opfattelse af sprogets nuancer og deres opmærksomhed og nysgerrighed over for sproglige fænomener stimuleres mest muligt; der arbejdes således gennem hele forløbet med den sproglige opmærksomhed.

Gennem lærerens fortælling og forskellige tekster på tegnsprog møder eleverne varianter, der er regionalt, alders- eller socialt betinget. Ved valget af tegnsprogstekster til arbejdet med sproglære må læreren være opmærksom på, at teksterne har et indhold, som appellerer til eleverne, samt et passende niveau i forhold til elevernes sproglige formåen.

Mange sproglige områder kan med fordel behandles i et "tegn-sproghjørne", der i perioder afsættes til dette formål i tegnsprogsundervisningen. På alle klassetrin kan man samle på tegn med en bestemt håndform, mærkelige tegn og vendinger, lånetegn, fagudtryk, metaforer, tegnsprogsrim og remser. Desuden kan man tale om tegnavnes historie og betydning. I nogle tilfælde er det nødvendigt, at eleverne lærer et stof, for eksempel grænsemarkører med henblik på at dele en tekst i sekvenser, gennem målrettede træningsopgaver.

I andre perioder kan større dele af tegnsprogsundervisningen anvendes til lege og eksperimenter med dansk tegnsprog. Allerede i indskolingens startes der med lege, der støtter udviklingen af elevernes sproglige opmærksomhed, for eksempel lege med håndstillingsremser, håndalfabetsrim og mimik.

For at blive bevidste om forskellige tegnsproglige fænomener og få kendskab til dansk tegnsprogs opbygning skal eleverne arbejde med tegnforråd, tegnsprogsrytme, brugen af tegnrummet, mimik og mundbevægelser samt syntaks og sprogbrug. Arbejdet med tegnforråd indebærer ud over begrebsdannelse blandt andet, at eleverne gør erfaringer med, hvordan tegnene får deres betydning gennem variation i tegnudførelsen, for eksempel tempo, gentagelser, stilstand, placering i tegnrummet, samt i samspil med mimik, mundbevægelser og andre tegn. Et tegn kan for eksempel ændre betydning ved ændring af mundbevægelsen.

Der skal arbejdes med at identificere kategorier som faste tegn og proformverber, modificerede tegn, enkelttegn (tidligere kaldt udvalgte tegn), pegninger, tidsudtryk etc.

Endvidere skal eleverne gives mulighed for at få erfaringer med, at dansk tegnsprog bruges forskelligt i forskellige situationer og til forskellige formål, herunder få kendskab til anvendelsen af forskellige registre. Desuden skal de opdage, at tegnsprog varierer efter regionale, sociale og aldersmæssige forhold.

Eleverne skal udbygge deres bevidsthed om dansk tegnsprog, for eksempel om dansk tegnsprogs systematik, virkemidler og de variationer, som det tegnsproglige udtryk giver mulighed for. Eksempelvis kan der i undervisningen indgå aktiviteter, hvor eleverne ud fra forskellige sproglige eksempler enkeltvis, parvis eller i mindre grupper arbejder med at få øje på sproglige regler.

Undervisning i dansk tegnsprogs system omfatter blandt andet håndstilling, placering, bevægelse, tegn i grundform og andre

tegn, tegnmodifikation, pegninger, negation, tidslinjer, mimik og mundbevægelser, brugen af rummet, tegnforråd m.m. Afhængigt af elevernes alder bør arbejdet med disse områder relateres til de grundlæggende færdigheder i kommunikation på tegnsprog.

Eleverne må fra starten opmuntres til at stille spørgsmål om sproglige forhold: Kan man sige sådan? Hvordan er det tegn opstået? Ligeledes kan eleverne opfordres til at samle på sproglige eksempler inden for et bestemt område.

### **Udtryk og indhold**

Dansk tegnsprog er dels et system med regler og konventioner for sætningers opbygning og dels et system til at udtrykke tanker og følelser, påvirke andres handlinger, indhente oplysninger m.m. Disse to sider af sproget findes i enhver ytring, og der viser sig utallige rige nuancer heraf i samtaler og monologer på tegnsprog og i kunstneriske og poetiske fremstillinger på tegnsprog.

Undervisningen i dansk tegnsprog bygger på elevernes eksperimenter og lege med dansk tegnsprog, på deres arbejde med at udvikle eget tegnsprog, og ikke mindst på samtaler både om tegnsprogstekster, eleverne selv producerer, og om tegnsprogstekster, andre har produceret. Spontane og uformelle samtaler om tegnsprog bør være almindelige igennem hele skoleforløbet. Det kan blot være en bemærkning til en sjov, rammende, usædvanlig eller karakteristisk formulering. Det kan være en diskussion om, hvad der egentlig menes med et tegn eller en sekvens. Eller det kan være en leg med nogle tegn, der pludselig byder sig til. Gennem en bred vifte af aktiviteter styrkes elevernes lyst til at bruge dansk tegnsprog, og de får erfaring med og analytisk gehør for sproglige nuancer.

Elevernes bevidsthed om sammenhæng mellem udtryk og indhold fremmes ved forberedelse af fremlæggelser. Efterhånden som eleverne får træning i dette, øges kravene til valg af genre og beherskelse af forskellige genrer. Ved arbejdet med systema-

tiserede fremførelser kan video og videooptagelser med fordel inddrages. Både som del af en kreativ proces og som redskab til fastholdelse af det fremlagte og den respons, der blev givet.

### **Situation og sprogbrug**

Kendskab til den enkelte elevs forudsætninger for at indgå i forskellige kommunikationssituationer er vigtig. Kan eleven forstå en gruppebesked? Kan han holde opmærksomheden på lærerens fortælling? Følger han med, når en kammerat fortæller? Kender han genrerne i tegnsprogsfortællinger? Hvordan holder han andres opmærksomhed, når han fortæller?

At blive bedre til at udtrykke sig inden for de forskellige genrer kræver, at eleven bliver bekendt med den sammenhæng, genrerne fungerer i og kommer til at kende de krav, som tegnsprogsfremstilling indebærer. De mundtlige former, man kan træne og arbejde med individuelt, parvis og i grupper, kan blandt andet være at genfortælle et tegnsprogsdigt eller en anden fiktiv tegnsprogstekst for andre, fortælle frit om en oplevelse, gengive en fortælling med egen formulering, for eksempel krimi, prosa, fiktion mv., fremlægge noget, eleverne har arbejdet med, holde et foredrag om et emne, eleverne selv har søgt informationer om, give et resumé af for eksempel en film eller en tekst på tegnsprog, lave tegnsprogspoesi, udarbejde et mødereferat.

### **Sammenligninger mellem dansk tegnsprog og dansk**

Eleverne skal gøres opmærksomme på og reflektere over forskelle og ligheder mellem dansk tegnsprog og dansk og mellem situationer, hvor henholdsvis det ene og det andet sprog anvendes. Elevernes erfaringer med begge sprog udgør et vigtigt grundlag for deres øvrige læring og udvikling.

Endvidere arbejdes i undervisningen med, hvordan dansk tegnsprog påvirkes af dansk. Undervisningen omfatter sammenligninger af elevernes tegnsprog, dansk og eventuelt andre landes tegnsprog, som eleverne har kendskab til. Herved gives eleverne mulighed for at udnytte og videreudvikle deres forståelse for,

at man i forskellige sprog grundlæggende kan udtrykke samme indhold på forskellige måder.

Faste udtryk vil i nogle tilfælde kunne oversættes, mens andre udtryk ikke findes parallelt på begge sprog. For eksempel sammenlignes enkeltord og faste vendinger på dansk tegnsprog og dansk.

Kommunikation på tegnsprog er baseret på visuel perception, og dermed er det vigtigt, at eleverne bliver opmærksomme på præmisser for gode signal/støj-forhold. Belysning, placering i forhold til lyskilder, baggrunde, påklædning og visuel støj er eksempler på temaer i undervisningen. Endvidere sættes fokus på betydningen af øjenkontakt, hensigtsmæssig kommunikationsafstand og tilpasning af tegnstørrelse i forhold til afstand. Som sammenligning diskuteres det, hvad der udgør gode signal/støj-forhold for dansk.

For at kommunikation overhovedet kommer i stand, er det vigtigt at være bevidst om, hvordan der på hensigtsmæssig måde skabes kontakt til en anden person i forskellige situationer. Det sammenlignes, hvordan der skabes kontakt henholdsvis på dansk og på dansk tegnsprog, og hvilke kontaktformer der er hensigtsmæssige i hvilke situationer. Hvornår er det for eksempel hensigtsmæssigt at tænde/slukke lyset, og hvornår vil prik på skulderen være tilstrækkeligt?

### **Notation**

Til fastholdelse af tegnsprog er det nødvendigt med notations-systemer. Det kan være uformelle systemer som stregtegnin-ger og egne skriblerier eller mere formaliserede systemer som tegnskrift eller et transskriptionssystem. Eleverne bør stifte bekendtskab med disse systemer for at kunne fastholde dansk tegnsprog. Desuden er fotos, video og digitaliserede print gode redskaber, når det gælder fastholdelse af tegnsprog og tegn.

## **Dansk tegnsprog som identitets-, historie- og kulturbærende element**

### **Identitet**

Elevernes sproglige baggrunde og forudsætninger kan være meget forskellige og er blandt andet påvirket af, hvordan der kommunikeres i familien og i daginstitutionen. I nogle klasser vil der være stor spredning i elevernes beherskelse af dansk tegnsprog. For mange elever vil dansk tegnsprog være tæt knyttet til oplevelsen af personlig identitet.

Elevernes nysgerrighed og lyst til at lære er afgørende for deres læring, og undervisningen skal derfor så vidt muligt tage udgangspunkt i deres personlige erfaringer og forhåndsviden om dansk tegnsprog. Undervisningen må tilrettelægges, så elever på alle niveauer oplever at bidrage positivt til og drage nytte af den fælles undervisning.

En vigtig opgave i undervisningen i dansk tegnsprog er at bidrage positivt til elevernes identitetsudvikling. Alle børn og unge tænker i perioder på, hvem de er, deres baggrund og deres fremtid. Undervisningen bør derfor blandt andet beskæftige sig med, hvordan det er at leve i Danmark som hørehæmmet eller døv, og hvordan man kan forme sin egen kulturelle og sproglige identitet i årene fremover og blive en aktiv samfundsborger. De personlige oplevelser og erfaringer med det at være døv eller hørehæmmet indgår i klassens samtaler og ligger til grund for behandlingen af fælles temaer som for eksempel pudsige kommunikationssituationer og stereotype opfattelser af hørende, døve og hørehæmmede.

Gennem undervisningen får eleverne mulighed for at reflektere over betydningen af forskellige betegnelser for hørenedsættelser i forhold til deres selvopfattelse. Ligeledes kan indgå sammenligninger mellem døve og hørende og sammenligninger mellem at vokse op i en familie, hvor der er andre døve, og en familie, hvor der ikke er andre døve. Endvidere kan klassen undersøge, hvem der bruger tegnsprog i Danmark, og hvilke særlige kommunikationsmuligheder tegnsprog giver (tale over afstande, gennem ruder osv.).

Faget dansk tegnsprog er både et kundskabs-, færdigheds- og dannelsesfag. For mange af eleverne er det væsentligt at reflektere over, diskutere og perspektivere dansk tegnsprogs rolle i eget og andres liv. Elevernes personlige udvikling er dermed tæt forbundet med deres stigende bevidsthed om eget valg og brug af sprog i forskellige situationer.

I undervisningen skal der gives plads for, at ikke alle elever opfatter dansk tegnsprog som deres primære sprog i samme grad, og for individuelle variationer i brugen af dansk tegnsprog. Eleverne skal lære i en atmosfære af sproglig tolerance.

### **Tosprogethed**

Sprog opstår og udvikles i et menneskeligt fællesskab og udtrykker derfor også fællesskabets kultur. Børns sproglige udvikling sker i mødet med forskellige sproglige påvirkninger og udfordringer. Det særlige for tosprogede børn er, at deres sprogudvikling finder sted på to eller flere sprog. Det tosprogede barn vil typisk beherske nogle sprogområder og have ord for nogle begreber på det ene sprog, andre på det andet og andre igen på begge sprog. Gennem undervisningen oplever eleverne, at det er vigtigt for dem som døve og hørehæmmede at udvikle sproglig beherskelse af dansk tegnsprog og dansk for at kunne fungere i et samfund, hvor majoriteten er hørende.

Det er vigtigt for elevernes opfattelse af selvværd, at undervisningen tilrettelægges med en anerkendelse af elevernes tosprogethed og deres tosprogede udvikling, og at der opbygges et trygt sprog miljø. Og det er væsentligt at arbejde med, hvad deres tosprogethed betyder for dem. Hvilket sprog, der vælges, er afhængigt af flere forskellige forhold i de enkelte situationer, for eksempel hvem der er samtalepartner, hvad temaet for samtalen er, og hvilke sociale relationer samtalen foregår i. Det er i denne sammenhæng vigtigt at arbejde med forbindelsen mellem sprog og følelser. Eleverne bør både arbejde med, hvordan følelser udtrykkes forskelligt på dansk tegnsprog og dansk, og med, hvilket sprog de vælger at bruge i forskellige følelsesmæssige situationer.

### **Sproget i sociale relationer**

En positiv selvopfattelse fremmer elevernes læring. En forudsætning for, at elever, som adskiller sig fra flertallet, kan udvikle det nødvendige selvværd, er, at de oplever, at deres forskelligheder respekteres og værdsættes. I skolen mødes børn med forskellig baggrund. Det er i skolen, børn og unge konfronteres med krav om samspil og samarbejde med mennesker, som de ikke nødvendigvis selv har valgt at være sammen med. Her skal de udvikle sig selv og fællesskabet.

Børns meninger bygger på de værdier, som de bevidst eller ubevidst har tilegnet sig. Undervisningen i dansk tegnsprog medvirker til at skærpe elevernes opmærksomhed på, hvordan grundlæggende værdier i vores samfund gennem tiden har præget døve og hørehæmmedes livsvilkår.

### **Historie**

Baggrunden for menneskers stillingtagen og handlen er blandt andet de personlige og fælles forestillinger om fortiden, nutiden og fremtiden. Derfor er døve og hørehæmmedes historie et vigtigt element i undervisningen. Historien om døve og hørehæmmede i Danmark kan medvirke til at forklare disse gruppers samfundsmæssige liv i et forandringsperspektiv. Døve og hørehæmmedes dannelse af grupper og fællesskaber gennem tiden sættes i relation til de samtidige samfundsforhold. Når begivenheder, forandringer og historiske forløb sættes i relation til hinanden, får eleverne indsigt i deres egen samtid, og hvad forskellen er på før og nu.

Eleverne skal i mødet med de historiske temaer arbejde med at forstå fortidens præmisser for døve og hørehæmmedes forhold. Eleverne skal endvidere beskæftige sig kritisk med brug af historiske sammenhænge i argumentationen om nutidige spørgsmål. Dette gælder også for arbejdet med døves historie i andre lande. Her er for eksempel Gallaudet Universitys historie et særdeles relevant tema i undervisningen.



Endvidere skal eleverne præsenteres for udviklingen i brug af tegnsprogstolke i Danmark.

### **Kultur**

Undervisning i dansk tegnsprog har både en sproglig og en kulturel dimension. Begge dimensioner danner fundament for elevernes fortsatte samlede sproglige og kulturelle udvikling. Det er vigtigt, at den enkelte elev får mulighed for at erkende sin sproglige identitet. Eleverne er forskellige og identificerer sig forskelligt.

Omgivelsernes syn på døve og døves kultur gennem tiden – medicinske, sproglige og politiske – bringes til debat i undervisningen. Forskelle og ligheder på døvekulturen og andre kulturelle minoriteter i Danmark undersøges i forhold til majoritetskulturen, og forskelle på opfattelsen af døve som en handicapgruppe og som en minoritetsgruppe undersøges. Her er det også vigtigt at fokusere på døves særlige kulturudtryk – for eksempel via kendskab til døve kunstnere – og på de døve, der gennem historien er blevet kendt nationalt eller internationalt.

Elevernes fortsatte sproglige og begrebsmæssige udvikling kræver, at læreren har en stor viden om døve og hørehæmmede, og at denne viden hele tiden er opdateret, så læreren er i stand til at vælge relevante og aktuelle emner og materialer. I samarbejde med eleverne vælges emner og tekster, som er motiverende for eleverne, og som samtidig giver en nuanceret opfattelse af det at være døv eller hørehæmmet i Danmark.

Det er vigtigt, at den nordiske dimension i skolen bliver integreret i arbejdet med dansk tegnsprog, hvor det er naturligt, blandt andet i forbindelse med kulturelle og organisatoriske arrangementer.

Basilier, Terje: *Noen tanker om hørselstap og personlighetsutvikling*. Nordisk Audiologi, 1965, 1.  
BEK nr. 154 af 07/03/2001

Ellström, Eva: *Hörselskadade och döva barns lek i integrerad förskoleverksamhet. En studie av vuxnas betydelse för barnens lek*. Universitetet i Linköping, 1990

Engberg-Pedersen, Elisabeth: *Lærebog i tegnsprogs grammatik*. Døves center for totalkommunikation, 1991

Hansen, Britta (red): *Samspil mellem døve og hørende*. Center for tegnsprog og tegnstøttet kommunikation, 1998

Henriksson, Jens: *Polaritet - ? Bliver døve marginaliseret i forhold til hørende?* Nyborgskolen, 1999

Holm, Asger m.fl.: *Døveundervisning i Danmark 1807 – 1982*. Døveforsorgens Historiske Selskab, 1983

Lewis, Wendy m.fl.: *To-sproget døveundervisning 4*. Døveskolernes Materialelaboratorium, 1992

Madsen, Bruno: *Unge døve*. Specialeopgave, Den sociale kandidatuddannelse, Aalborg Universitet, 1996

Ravn, Tove m.fl.: *VUC for døve*. Center for tegnsprog og tegnstøttet kommunikation, 1997

Skutnabb-Kangas, Tove: *Tvåspråkighet*. LiberLäromedel Lund, 1981

Sørensen, Ruth Kjær m.fl.: *To-sproget døveundervisning 1.*  
Skolen på Kastelsvej 1983

Sørensen, Ruth Kjær m.fl.: *To-sproget døveundervisning 2.*  
Skolen på Kastelsvej 1984

Sørensen, Ruth Kjær m.fl.: *To-sproget døveundervisning 3.*  
Skolen på Kastelsvej 1988

Undervisningsministeriet: *Tegnsprog.* Undervisningsministeriet,  
1991

Vestberg, Palle: *Undervisning af døve og hørehæmmede børn.*  
Døveskolernes Materialelaboratorium, 1994

Widell, Jonna: *Den danske døvekultur 1 + 2.* Danske Døves  
Landsforbund, 1988

Nyttige links:

[www.matcen.dk](http://www.matcen.dk)

[www.deaf.dk](http://www.deaf.dk)

[www.kc.dk](http://www.kc.dk)

[www.tidtiltegnsprog.dk](http://www.tidtiltegnsprog.dk)

## Undervisningsministeriets håndbogsserie

*I denne serie udsender Undervisningsministeriet publikationer med baggrundsorientering om lovgivningen, uddannelser og enkelte fag samt vejledninger om god praksis mv. Håndbøgerne er rettede mod uddannelsernes drift.*

### 2006:

- Nr. 1 – 2006: Overgang til selveje. Håndbog til de midlertidige bestyrelser på gymnasier og hf-kurser (UVM 4-053)
- Nr. 2 – 2006: Overgang til selveje. Håndbog til de midlertidige bestyrelser på social- og sundhedsskoler (UVM 4-054)
- Nr. 3 – 2006: Overgang til selveje. Håndbog til de midlertidige bestyrelser på voksenuddannelsescentre (UVM 4-055)
- Nr. 4 – 2006: Overgang til selveje. Håndbog til de midlertidige bestyrelser på sygepleje- og radiografiskoler (UVM 4-056)
- Nr. 5 – 2006: Matematik i erhvervsuddannelserne – råd og vink (internetpublikation) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 6 – 2006: Vejledning til køb, leje og leasing af kopimaskiner og printere (UVM) (indkøb på institutioner)
- Nr. 7 – 2006: Realkompetencevurdering i EUD – praktiske muligheder (UVM 7-371) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 8 – 2006: Samfundsfag i erhvervsuddannelserne – råd og vink (internetpublikation) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 9 – 2006: Naturfag, fysik og kemi i erhvervsuddannelserne – råd og vink (internetpublikation) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 10 – 2006: Fremmedsprog i erhvervsuddannelserne – råd og vink (internetpublikation) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 11 – 2006: Læring, kommunikation og samarbejde i erhvervsuddannelserne – råd og vink (internetpublikation) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 12 – 2006: Skolepraktik i erhvervsuddannelserne (UVM 7-372) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 13 – 2006: Fælles Mål i skolens hverdag – hvordan? (internetpublikation) (Grundskolen)
- Nr. 14 – 2006: Sprogtest i AMU. Inspirationsmateriale til sprogtest af personer med dansk som andetsprog ved optagelse på arbejdsmarkedsuddannelse (internetpublikation) (Arbejdsmarkedsuddannelser)
- Nr. 15 – 2006: Sortbog om lov nr. 579 af 9. juni 2006. Lov om uddannelsen til professionsbachelor som lærer i folkeskolen (internetpublikation) (Videregående uddannelser)
- Nr. 16 – 2006: Håndbog i AMUs tilbud til flygtninge og indvandrere (internetpublikation) (Arbejdsmarkedsuddannelser)
- Nr. 17 – 2006: Kvik-Guide til VisKvalitet.dk (UVM 13-005) (Arbejdsmarkedsuddannelser)

### 2007:

- Nr. 1 – 2007: Sortbog om lov nr. 315 af 19. april 2006. Lov om uddannelsen til professionsbachelor som pædagog (internetpublikation) (Videregående uddannelser)
- Nr. 2 – 2007: Informationsteknologi i erhvervsuddannelserne – råd og vink (internetpublikation) (Erhvervsfaglige uddannelser)

- Nr. 3 – 2007: Organisering af folkeskolens undervisning af tosprogede elever – en vejledning (ISBN 978-87-603-2601-1) (Grundskolen)
- Nr. 4 – 2007: Vi kan jo prøve. Evaluering i specialundervisningen – god praksis (ISBN 978-87-603-2637-0) (Grundskolen)
- Nr. 5 – 2007: Vis, hvad du kan. Materiale til sprogscreening af tosprogede småbørn, skolestartere og skoleskifttere (internetpublikation) (Grundskolen)
- Nr. 6 – 2007: Dansk tegnsprog i folkeskolen – god praksis for tilrettelæggelse og gennemførelse (internetpublikation) (Grundskolen)

*Visse af de trykte publikationer – som i oversigten er forsynet med et UVM-bestillingsnummer eller ISBN-nummer – kan mod betaling af et ekspeditionsgebyr rekvireres hos Nordisk Bog Center eller hos boghandlere. Andre publikationer kan købes samme sted. For priser se: [www.uvm.dk/katidek.htm](http://www.uvm.dk/katidek.htm).*

*Internetpublikationer kan til eget brug frit downloades fra [www.uvm.dk](http://www.uvm.dk).*

Publikationen giver et gennearbejdet bud på, hvordan faget dansk tegnsprog kan tilrettelægges og gennemføres i folkeskolen. I publikationen har forfatterne benyttet samme struktur og terminologi, som Undervisningsministeriet har anvendt i Fælles Mål-faghæfterne.

